

DUBEN 1906.

VYCHOVATELSKÉ LISTY VI.

ČÍSLO 4.

DR. JOS. KACHNÍK.

Nekřesťanská ethika Spencerova a křesťanská ethika Tomáše ze Štítného a J. A. Komenského ve výchově.

Pokračování.

IV. Egoism a altruism.

Kdo pozoruje jednání moderní společnosti, nemůže se ubrániti myšlence, že vládne v ní mnoho sobeckosti. Ve všech stavech a vrstvách společenských nalezneme jednotlivce i celé skupiny, jimž pohnutkou jednání jest vlastní prospěch. Úkaz tento má základ svůj v přirozenosti člověka. Jako každý tvor odporuje svému zničení a snaží se zachovati a zdokonaliti svou podstatu: tak i člověk. V tom ohledu netvrdí Spencer nepravdu, když dí, že „dělník, který čeká mzdy za vykonanou práci, tak jako obchodník, který prodává zboží s výdělkem, lékař, který žádá odměny za poskytnutou práci, kněz, který místo svého působení nazývá duchovním obročím, že ti všickni uznávají to za pravdu nepochybnou, že sobeckost zachovaná až do té míry, pokud pečuje o potřeby životní a přináší radosti, jež z práce plyrou, jest nejenom zákonitá, ale také člověku nezbytná“. (Dané pravdy mravoučné, str. 165.). Jestli to přirozeno a dle zákona jak přirozeného tak i božského naprosto nutno, aby každý hleděl prostředky dovolenými uhájiti existenci svou. Ale tato povinnost nesmí plynouti ve vědomí z nutného zákona fyzického, poskytnouti tělu, co mu dle úpravy organismu přísluší, ale z poměru odvislosti člověka, svobodnou vůlí obdařeného, od Boha. Bez tohoto vědomí bylo by uznati, že by se mohla svobodná vůle zachování vzepřítí, aneb by bylo svobodu vůle lidské vůbec popřítí. Spencer zařadiv člověka v nutný vývoj tvorstva a jeho jednání, zvolil cestu druhou; popřel nepřimo svobodu vůle lidské a prohlásil sobeckost, egoism, za jedinou pohnutku lidského jednání. V jeho soustavě láska k Bohu, jež jest pohnutkou lásky k bližnímu, nemohla míti místa, neboť tato velí, aby se smyslnost podřídila duši, ideami k Bohu se nesoucími ovládané, kdežto Spencer radostnost a užívání života za jediný účel mravního jednání prohlásil a všeliký sebezápor z jiné pohnutky než vlastního prospěchu ply-

noucí, naprosto zavrhnul. Pod tímto zorným úhlem nazírá na případy nezachování křesťanského zákona o lásce k bližnímu, sbírá tyto ojedinělé případy a buduje na nich svou evoluční soustavu ethickou, aniž vyšetřil, jsou-li tyto případy a úkazy výronem zdravého rozumu aneb jeho zruďnění. „I lidé — praví —, kteří jsou přesvědčení protivného, dokazují skutky svými, že se jejich přesvědčení uskutečnit nedá. Kde opakují s důrazem větu: „Miluj bližního svého jako sebe samého“, neužívají toho, co mají, tak, aby uspokojovali potřeby všech lidí tak, jak uspokojují potřeby své vlastní“ (l. c. str. 166.). Jaké jest to přesvědčení, jež se skutky se nesrovnává? Možno tu vůbec o přesvědčení mluvit? Ethika jest věda praktická. Nemožno mluvit o přesvědčení mravním, kde skutek neodpovídá vnitřnímu nazírání a chtění. Z toho, že mnozí zákona o křesťanské lásce bliženské nezachovávají, nemožno souditi, že by se zákon tento uskutečnit nedal. Uskutečňoval se v plném rozsahu v dobách apoštolských, kdy byli všichni křesťané „jako jedna duše a jedno tělo“, kdy přinášeli majetek svůj přebytečný a skládali jej před apoštoly, aby chudým byl rozdán. Uskutečňoval se ve středověku a uskutečňuje se podnes nejen v klášteřích, ale i v mnohých rodinách a obcích, kde, díky Bohu, sebeobětavá láska křesťanská, bez níž nebylo by možno společnost lidskou udržeti, dosud nevyhynula.

Spencer ovšem pro sebeobětavost smyslu nemá. Všeliké činy heroické lásky křesťanské považuje za poškozování a ničení smyslu pro blaho spolubližních — altruismu. „Obětuje-li se pro dobro jiných do krajnosti, umírá člověk často dříve, než dospěje a se ožení, anebo v manželství nevstupuje, jak to vidíme při sestřích milosrdných, jindy ochuraví, anebo půvab ztratí, což opět ženitbě brání; a jindy se nenabude potřebného jmění, jehož do manželství je třeba Tím se manželství zabránilo, aneb se tělo zeslabuje tak, že se tím zaviňuje neplodnost, takže lidé, kteří mají povahu nejvíce altruistickou, po sobě stejně citícího potomstva nezachovávají“ (l. c. str. 164.) Odkud tedy jsou ty tisíce mužů sebeobětavých, již na poli účinné lásky křesťanské v každém století a v každém oboru tolik vykonali a to mužové z rodu právě nejchudšího, když přece již staré přísloví dí: „jaký otec, taký syn“, a když prý sebeobětaví lidé s povahou altruistickou po sobě stejně citícího potomstva nezachovávají? Spencer jest hluchý a slepý pro každý úkaz, jenž by nasvědčoval dosavadní platnosti křesťanského zákona lásky a jeho závaznosti, umlčuje úmyslně každý jeho blahodárny účinek, ba snaží se zostuditi i působení sester milosrdných. To již není věda, to jest tendence! Chtěl napsati ethiku pro také — křesťany odkřesťaněné a ještě více je odkřesťaniti.

K tomu dobře hodila se mu darvinisticko-evoluční theorie, jež hoví smyslným chtíčům lidským a nedá pozvednouti se duši nesmrtelné za ředitelku konání dle vštípených jí mravních zásad od Stvořitele. „Já nejenom myslím — dí Spencer — že se po celou dobu pokračujícího rozvoje děl po nekonečně malých stupních postup od tělesného pouze a nevědomého sebeobětování jedotlivcova pro blaho rodiny, až po obětování vědomě konané, ale myslím také, že sebeobětování ve své pravé podobě od počátku do konce vždy touže přirozenosti se vyznačuje; je to ku konci pokračujícího rozvoje, jako na jeho počátku, ztráta tělesné hmoty . . . Když matka poskytuje mléko, z něhož dítě ssajíc vyrůstá, tu nelze pochybovati, že je to hmotná oběť . . . Žádná práce nemůže se vykonati, aby se při tom rovnoměrná část tkaniva nestrávila, a že tělesná ztráta je tím větší, čím větší je práce, za niž se tělu nedostane náhrady, představuje

práce vynaložená na výchování dětí skutečně část mateřské hmoty, která se tu nepodává přímo, nýbrž nepřímo“ (l. c. str. 168.). Odkajování mláďat, odkajování dětí mlékem, výchování dětí, služba nemocným a opuštěným prokázaná, sebeobětavé skutky vlastenectví a všech ctností nejsou dle Spencera leč nutným stravováním tkaniva, jež dosazuje-li se látkou z rozumného egoismu z těchto skutků plynoucí, zachovává se rovnováha, jinak ale poškozuje se rozvoj a život se ničí. Rozdíl mezi skutky obětavými zvířete a člověka divokého a vzdělaného není, leč že toto nutné stravování tkaniva děje se u zvířete nevědomě, ale u divocha poněkud vědomě a u vzdělance postupně vědoměji. Vrací se zásada Spencerova, že „jednání člověka neliší se od jednání zvířat leč účelnější úpravou“ (l. c. str. 16.). Ale Spencer zapomněl, že u zvířat vše se děje fysickou nutností a že zvíře nemůže odepřít si toho, co sebezachování a zachování rodu vyžaduje, kdežto člověk, nadán jsa svobodnou vůlí, stává se pánem skutků svých.

Spencer zařadil jednání člověka do nutného rozvoje fysického a prohlásil je závislým na společenských poměrech hmotných; popřev tak svobodu vůle lidské, stupňoval nevědomý pud po sebezachování u zvířat ve vědomý egoismus u člověka, a učinil jej výlučnou pohnutkou lidského jednání, jež se ve vlastním zájmu altruismem zmírňuje. Účelem všeho pak stanovil rozmnožení života, radostnost hmotnou.

O Spencerových zásadách těchto jest na výsost důležitá a časovo promluvit. Universitními extensemí šíří se i u nás světový názor darvinisticko-evoluční. „Kácejí se modly“ v duchu Comteově, či jinak řečeno, ničí se dosavadní světový názor křesťanský. Není tomu dávno, co objížděl prof. dr. Drtina vlasti česko-moravskou a konal přednášky o „lásce bliženské“ ve stopách Spencerových. Až se lid o své zděděné zásady křesťanské připraví, bude se volati, že křesťanská ethika nedostačuje více, že potřebí morálky bez náboženství a že potřebí ji zavést do výchovy. Hlasy podobné již se ozývají. Jaká to ethika býti má, poznati lze z časopisů učitelských, z přeložení spisů Spencerových do češtiny, a z vyzvání předsedkyně spolku pokrokových učitelek na Moravě při valné schůzi: „Čtěte Spencera!“

Stopujme vývody Spencerovy co do zásady pro výchovu tak důležité, jakou jest zásada: „Miluj bližního svého jako sebe samého“.

„Zachování rodu — dí Spencer — žádá, aby se náležitě uspokojila žádost k tomu směřující, žádost lásky pohlavní a rodné. U živočichů nízkých, jež nemají vědomosti života těch, s nimiž přicházejí do styku, vládne jen nevědomý egoism s altruismem, odnášející se k vlastnímu rodu, že starají se o mláďe, chráníce je před nebezpečím a pocíťující bolest, když mláďe ztratí a pak, že část aneb celé své bytí obětují dělením vlastního těla, jako při nálevnicích, kteří žijí dále ve svých potomcích, aneb odumíráním, když se postaraly o potomstvo, jak se děje u hmyzu. V prvním případě jest egoism v převaze, v druhém již altruism vítězí“ (l. c. str. 115. 167. 168.). Opět a opět započíná Spencer výklady své od nejnižších živočichů a stále se v tom opakuje. Pojmy, jež platí o konání lidském, přenáší na fysicky nutné úkony zvířecí. Již pojem egoism (ego = já) předpokládá představu vlastní úsoby, k níž se úkony odnášejí. Jak může u zvířete býti řeč o egoismu, když není schopno myšlení? Zvířecí organismus potřebuje ukojení a

nese se za potravou. „Všecky zvířecí činnosti — dí dr. Pospíšil — směřující k zachování života individuálního každého zvířete, jakož i zvláštního druhu jeho, jeví se hlavně ve dvou pudech: pudu potravním a pohlavním. Tu jest však obzvláště jednu okolnost míti na zřeteli. Žádné zvíře nemůže pudu potravního a pohlavního zneužití a vykročení z mezí, jež příroda sama každému pudu vytkla. Zapudí-li zvíře hlad, uhasí-li žízeň a vyhoví-li, přijde-li jeho doba, pudu pohlavnímu, ukájí se jeho pochoť a zvíře nežádá si ani pokrmu, ani nápoje, ani dalšího spojení tělesného. Nikdo ještě neviděl, že by se zvíře přepilo, nebo přílišným ukájením pudu pohlavního své zdraví zničilo. Příroda sama otočila obojí tento pud jistou ohradou, jíž zvíře nemůže překročiti. A co vidíme u člověka? I člověk jakožto bytost smyslná cítí v sobě týž pud potravní a pohlavní. Ale čím se od zvířete podstatně liší, to jest výsada jeho lidskou důstojnost na výsost pokořující, že může tomuto pudu i přes přirozené meze jeho úzdu popustiti a tak nejen ku zvířeti se snížit, nýbrž ještě pod zvíře klesnouti“ (Kosmologie I. v Brně 1897, str. 509.). Člověk sebevědomím odnáší všechny své činnosti, vegetativní, animální a intelektuální k svému „já“, a proto může jednati egoisticky, zvíře čije sice život svůj vegetativní a animální, ale neví o tom, že jej čije, nemůže přemítati, jak by tento život si zpříjemnilo třeba na úkor jiných, má zkrátka sebecit, ale nemá sebevědomí, a proto egoismu schopno není (l. c. str. 458.). Nejinak má se to s altruismem zvířecím. Altruismus vyžaduje, aby kdo poznal tvora jiného od sebe rozdílného, poznal jeho potřeby a snažil se je ukojiti. Ale zvíře nejsou schopno myšlení přemítavého, nemůže se obětovati pro jedince svého druhu anebo pro druh celý. Úkony, jež tu nazývá Spencer altruistickými, nejsou, leč fyzicky nutnými úkony pudovými, na něž Spencer pojmy egoistických a altruistických činů lidských přenesl, neznamenaje, že úkony vědomé a nevědomé podstatně se liší, a že jest naprosto nemožno, aby se byly egoistické a altruistické úkony lidské vědomé z úkonů zvířat nevědomých vyvinuly.

„U všech zvířat, která žijí společně — dí dr. Pospíšil —, pohybuje se jejich pospolitý život v úplně určitých a nezmenitelných mezích, z nichž nemůže vystoupiti a nějakým novým způsobem se jeviti. Proto má každá pospolitost života zvířecího ráz vždy stálý, beze vší změny, beze všeho pokroku a beze všeho úpadku“ (l. c. str. 515.).

To, co Spencer předkládá, není vědou. Toť utkvělá, napřed sestrojená představa, že se egoism a altruism vyvinul z forem neuvědoměných ve zvířeně ve formy uvědoměné u člověka. K této své, materialistickému názoru světovému hovící, bez důkazů sestrojené představě hledal Spencer, vycházeje od člověka, a nalogie, podobnosti, v živočišstvu, a naleznuv je, prohlásil je za důkazy nezvratné a budoval na nich svou soustavu ethickou. Jest to spíše Jules-Verneovský román, než vědecká ethika, na indukci založená.

Pokročme od živočišstva dále k člověku, a to popředně k člověku divokému, jak si jej Spencer vybájl. „Postoupí-li se od bytostí nižších k bytostem nejvyšším, ke člověku, a ještě více, postoupí-li se od člověka prvopočátečního ke člověku žijícímu ve stavu společenském, vstoupí do vzorce nižších bytostí (jež spatřují v zachování rodu cizího ničení svého vlastního rodu) nový činitel.“ (Dané pravdy mravoučné, str. 115.) Když se ustanovil řád společenský, tu stává prý se společenské sebezachování cílem bezprostředním, jemuž se dává přednost před cílem konečným, jímž jest zachování vlastního života jednotlivého. Toto podřadování osobního blaha pod blaho společenské jest však (prý) jen

nahodilé, ono závisí na přítomnosti nepřátelských společností. Až ty pominou a nebude více celek v nebezpečí, pak konečný předmět žádaný, blaho jednotlivcovo, jehož nebude více třeba stavěti do pozadí, stane se předmětem bezprostředně dožadovaným. Ukojení vlastních žádostí, rozkoš a blaho vlastní, budou účelem lidstvu bezprostředním. Kdy to bude? Spencer odpovídá: Až se společnost zprůmyslní. Dnes prý ještě nikdo nestojí na výši mravní. „Mějte v nenávisti a ničte svého souseda, káže se teď a na to se káže: milujte svého bližního a pomáhejte mu v potřebách jeho. Podvádějte, jak můžete, praví jeden zákonník mravní, kdežto zákonník druhý velí mluvit pravdu slovem a skutkem . . . Pocity, jež odpovídají formám součinnosti, již je třeba ve stavu válečném, nesmířlivě stojí proti pocitům, jež odpovídají formám součinnosti, jež vyžaduje stav průmyslný (l. c., str. 117.). Kdo káže: mějte v nenávisti a ničte souseda a zároveň: milujte svého bližního? Který mravní zákonník praví: podvádějte, jak můžete, a který: mluvte pravdu slovem a skutkem?

Vědecká ethika musí se opírat o fakta zjištěná. Tomu se Spencer vyhýbá, aby mohl lacino znehodnotiti morálku křesťanskou. Pro jeho a priori sestrojenou ideu morálky evoluční nehodilo se připustiti, že by kdy byla mravnost dokonalá bývala. Není dosud morálky absolutní, nikdo dosud nestál a nestojí prý na výši mravní. Z toho by plynulo, že ani Kristus Pán, ani apoštolové, ani první křesťané, ani celá ta řada světců a světic nestáli na výši mravní. Jinak by Spenceru bylo připustiti úpadek a bylo by veta po „stále směřujícím rozvoji k životu nejdokonalejšímu“ (l. c., str. 147.). Nejdokonalejší mravnost se dostaví, až se společenský život zprůmyslní. Pak bude ráj na zemi, ráj ve smyslu socialistickém. K tomuto ráji prý se blížíme. „Čím více vzdělanost pokračuje a vztahy mezi jednotlivci pevnými smlouvami se upravují, tím více přibývá zkušenosti o poměru mezi získaným prospěchem a vynaloženou námahou, jelikož průmyslná soustava udržuje skrze spotřebu a nabídku náležitý poměr mezi užitkem a prací. A čím více přibývá dobrovolného spolupůsobení, čím více se při výměně služeb zachovávají přijaté podmínky, tím méně násilí dopouštějí se lidé, tím více přibývá soucítu, který činí, že si lidé vyměňují služby nesmluvitelné . . . Pozorujeme-li š jedné strany boje za politickou svobodu, zápas mezi prací a kapitálem a soudní reformy, aby se usnadnilo provedení práva, pak vidíme, kterak to směřuje k tomu, aby se úplně přivlastnily každému všecky výhody, které mu patří, a jeho sousedé, aby všech těch výhod byli nuceni se odříci. Na druhé straně pozorujeme-li, co to znamená, když se moc odevzdává lidu, když výsady stavovské se odklizejí, když se o to pečuje, aby se vzdělanost šířila, když se agituje, aby se střídmost šířila, když se přemnohé společnosti lidumilné zakládají, pak se nám ukáže, že blaha cizího se šetří tím více, čím více se zabezpečuje blaho osobní“ (l. c., str. 196.).

Hmotný egoismus, hospodářský blahobyť: toť dle Spencera vrchol mravnosti, k němuž lidstvo dovésti má soustava průmyslová. Až bude moci člověk ukojiti všechny své potřeby nesoucí se ku zpříjemnění života, pak bude mravnost slaviti triumfy: tak hlásá mravověda Spencerova, jež „se stanoviska sociologického stává se jenom určitým výpočtem, které způsoby jednání lidského se hodí stavu společenskému tak, aby život každého jednotlivce i všech jednotlivců dohromady byl jak možná největší a to jak délkou, tak i šířkou“ (l. c., str. 116.). Dle toho přeje si také Spencer, aby upravena byla výchova mládeže. „Ta část lidské

činnosti, na níž se zakládá dobré občanství, jest daleko důležitější, nežli část ona, která vede k jemné vzdělanosti a k vycvičenému vkusu a ve výchování sluší přípravě pro část první přednost před přípravou pro část druhou. Opětujeme, že toto tedy jest pořádek přirozený. Vychování, jež připravuje pro přímé sebezachování; vychování, jež připravuje pro nepřímé sebezachování; vychování, jež připravuje pro vykonávání povinností rodičů; vychování, jež připravuje pro občanství; vychování, jež připravuje pro rozličné příjemnosti života.“ (Vychování rozumové, mravné a tělesné, str. 7.) Tedy vychování naprosto s o b e c k é, h m o t a ř s k é, neboť i vychování, jež se odnáší ke konání povinností rodičů, jakož i vychování, jež připravuje k občanství, diti se má dle Spencera pod zorným úhlem h m o t n é h o p r o s p ě c h u, jaký kyne budoucím rodičům „z radostností ukájení pudu rodičovského“ a „z dosažení jistých egoistických radostí“, že svým dětem hmotné štěstí zabezpečí, jakož i z toho, že starajíce se o blaho občanské, vlastně jen o své vlastní blaho pečují. (Dané pravdy mravoučné, str. 198, 199. a 117.)

Ký div, že učitelstvo škol reálných a učitelstvo pokrokové, vssavši do sebe zásady Spencerovy, tolik brojí proti náboženství zjevenému a jeho odstranění ze škol si přeje! Jestli náboženství toto nejmocnější oporou výchovy ideální. Ale zásady Spencerovy nepřičíse jen naprosto výchově křesťanské, nýbrž i účelu výchovy školské u nás, „aby se z dítek stali hodní lidé a občané“, jak stanoví § 1. říšského zákona ze dne 14. května 1869, a vůbec všelikým dosavadním zásadám paedagogickým. Za svědka uvádíme samého Gustava Lindnera, paedagoga jistě pokrokového, jemuž p. J. Úlehla překlad Spencerových „Daných pravd mravoučných“ jakožto slavnému českému mysliteli paedagogickému, vychovateli, buditeli a miláčku učitelstva českého posvětil. Týž klade ve svém „Obecném vychovatelství pro ústavy učitelské“ (3. vyd. 1891) str. 76. za první požadavek každé výchovy, aby byla rozumná. „Rozumná výchova bude — dí Lindner — povšechně a čistě lidská, vylučujíc všelikou jednostrannost. Některé příklady jednostranné výchovy, jež pocházejí naskrze z nesprávného názoru o ustanovení člověka, jsou: 1. výchova pro určitý stav, 2. výchova despotická, 3. výchova pobožnická, 4. výchova sobecká neboli prospěchářská, jež cení osobní blaho, tudíž i hmotný prospěch výše než mravní ideál. Prospěchářství všímá sobě zevních úspěchův nehledíc, souhlasí-li prostředky k cíli vedoucí s mravností nebo ne. Odlučuje jednostranné zájmy chovancovy od zájmů společnosti a hřeší tudíž proti blahovůli, někdy též proti právu a spravedlnosti. Zove se též výchovou praktickou, ježto jest výhradní její snahou zjednati chovanci výhodné postavení v životě. Že se takým bažením po vnějším úspěchu podvracejí základy charakteru, snadno nahlížíme. Nebo má-li takový chovanec voliti, buď aby zřekl se určitých prospěchův a výhod, buď aby se stal svým zásadám nevěrným, zvolí zajisté toto.“

Na kolik pokročili již nohsledové Spencerovi ve snahách k odkřesťanění školy po mistru svém Lindnerovi! Zda právem mohou se ještě zváti žáky velikého Komenského, jenž napsal: „Tato tedy svatá kniha, biblí, v školách křesťanských počátek i konec bytí musí, aby všickni křesťanští mládenci příkladem Timothea, od dětinství písma svatého znajíce, a slovem víry vykrmení jsouce, moudří byli k spasení. Zatím potom teprv místo bude filosofii, protože tehdy teprv rozumné bude a užitečné všelijakých božských i lidských skutků spatřování a všim tím svědomí svého vzdělávání“? (Did-

ktika, str. 142.). Zda vedl by hmotný jen prospěch mládež naši ku štěstí a spokojenosti? Slavný český vychovatel Tomáš ze Štítného odpovídá v promluvách k dětem svým, že nikoli. „A pak ten, jenžto chce duchovně živ býti, obváže-li se pracemi těmi, po zboží stojí, ztratí pokoj a duchovní chuť a menší zisk vezme nežli ztrátu a dá do sebe i do jiných téhož stavu příklad zlý“ (Řeči besední, str. 270.). Věru, zdá se, jakoby Komenský, pohlížeje smutným zrakem do budoucnosti, moderním českým paedagogům, volajícím po vyloučení náboženství ze škol, byl napsal: „Ale komu hůř, nežli nebohým nevinným dítkám? kteréž, aneb s odučováním se tomu, čím nejprv zapáchli (v domě otcovském), po všeckem životě zápasiti musejí, aneb od Krista prostě odstrčeni, a satanu do učení dáni bývají. Nebo coť se Molochovi obětovalo, o to se Kristus s ním tahati má? Ach hrozné jsou to věci! Pro milosrdenství boží prosím, nechať kněží, vrchnosti, a na komkoli to záleží, prohlédnou, a mládež křesťanskou, Kristu zrozenou a na křtu oddanou, k Molochovi voditi nedopouštějí!“ (Didaktika, str. 157.).

Vraťme se opět k ethice Spencerově. Pokrok vzdělanosti má přivoditi dokonalou všeobecnou mravnost společnosti. Chudák Spencer, jenž Rousseauovy domněnky o původním divokém stavu lidstva zuby nehty se drží a na ní celou svou evoluční soustavu ethickou buduje, neví si, že jeho mistr Rousseau ze lži jej usvědčil, když na otázku akademie Dijonské: „Zdaž obnovení věd a umění k ušlechťení mravů přispělo?“ záporně a správně odpověděl, takže akademie cenu na zodpovězení otázky vypsanou nemohla mu neudělit, ač mnoho jiných oblíbených učenců o ni se ucházelo (Fr. B. Kalina, Obrazy z dějin vychovatelství, 3. vyd. 1893, str. 76.). Zabral se Spencer do postupného rozvoje mravnosti pomocí civilisace tak, že nerozumným nazývá toho, kdo by o tomto rozvoji pochyboval. „Není tedy — dí — jenom rozumno souditi, že změny podobné těm změnám, že činnosti, jež divochům působí rozkoš, jelikož se k jejich potřebám hodí, přestaly těšiti mnohé lidi vzdělané a za to nabyli lidé vzdělaní schopnosti pro jiné příhodné činnosti a spojené s nimi radosti, jichž divoši schopni nejsou, což způsobila civilisace, že činnosti tyto a změny podobné i dále se díti budou, nýbrž nerozumno jest souditi jinak. Není ten nerozumný, kdo věří, že přizpůsobenosti bude přibývati, nýbrž ten, kdo o tom pochybuje, že jí přibývati bude“ (Dané pravdy mravoučné, str. 155.). Když dle Spencera vše záleží na povolném přizpůsobování se k poměrům společenským, když divocha vyznačuje ukrutnost, vzdělance lidumilnost, když činnosti, jež divochům působí rozkoš, poněvadž se k jejich potřebám hodí, přestaly těšiti mnohé lidi vzdělané, kteří za to nabyli schopnosti pro jiné příhodné činnosti a spojené s nimi radosti, jichž divoši schopni nejsou, jak dá se vysvětliti, že celé divoké kmeny prací missionářskou v krátké době povzneseny byly k tak vysokému stupni civilisace, pracovitosti a ctnosti, že se úplně vyrovnají národům křesťanským, kteří teprve povolně k výši vzdělanosti a mravnosti se povznesli, jak n. př. viděti na kmenech v Paraguay, jež v kratinké době, ač po lesích divoce rozptýleni, od missionářů ku křesťanskému spoluzítí přivedeni byli? (V. Cathrein, Die Sittenlehre des Darwinismus, str. 113.). Jak mohla tu tak náhle „přizpůsobováním k novým podmínkám vzniknouti vhodná tkaniva, jejichž funkce poskytovaly by divochům těm zvláštní roz-

koše“ (Dané pravdy mravoučné, str. 154.), takže by se tento obrat k životu pospolitému a mravnému rovněž dle metody SpencEROVY v ý v o j n ě vysvětliti dal? Nikoli, zde není o v ý v o j i a n i p o t u c h y! Obrat ten v životě obyvatelů Paraguaye způsobila m r a v o u k a k ř e s t ě a n s k á. Kdyby bylo n e r o z u m n ý m pochybovati, že civilisace postupně přizpůsobováním zdokonalí mravy, pak nerozumným jest prof. dr. M a s a r y k, jenž o nynější jistě vzdělané společnosti napsal, že „prostitute a její následek ničí sílu civilisovaných národů a že seslabování těla a ducha příčinou je, že generace naše vůči fysickým a psychickým pohromám stále jest malomocnější a sebevraždou končí“ (Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung, Vídeň 1894, str. 84.). H r o m a d n é s e b e v r a ž d y v nynější společnosti civilisované (v říši německé usmrtilo se od r. 1882—1892 dospělých osob 6.393 a od r. 1883—1888 školních dětí 289, v Berlíně samém v jednom roce 1890—1891 dětí 64) nejsou přece ve smyslu SpencEROVĚ p o k r o k e m m r a v n o s t i, neboť n e v e d o u k r o z m n o ž e n í a t r v á n í ž i v o t a — což dle něho jest mravnosti „účelem nejvyšším“ (Dané pravdy mravoučné, str. 21.) — ale ku zničení jeho. O samovraždě svědčí dále dr. Masaryk ve spise uvedeném, že ve středověku církev katolická takový měla vliv na mravy křesťanské, že náklonnost k sebevraždě ani vzniknouti nemohla (l. c. str. 160.). Jak se to srovnává s vývojným postupem mravnosti SpencEROVÝM na základě postupné civilisace? Zde není přes všelikou vzdělanost p o k r o k m r a v n o s t i, ale ú p a d e k, poněvadž p o k l e s l d u c h k ř e s t ě a n s k ý.

Snad ale p r ů m y s l n á s o u s t a v a, jež „udržuje skrze spotřebu a nabídku náležitý poměr mezi užitkem a prací“, přivede lidstvo k nejdokonalejší mravnosti a k želanému všeobecnému blahu? Zdá se, jakoby Spencer ničeho byl neslyšel o vyssávání a vydírání dělnictva ve státech nejprůmyslnějších při vší vzdělanosti, o spekulacích bursovních a podnikatelských, jimiž tisícové bývají ožebračeni, o nemravnostech, jež darvinismem nasáklý kapitalista z egoismu a z touhy po rozkoši páše na ženách, pracujících v jeho závodě. Či snad „zápas mezi prací a kapitálem“ povede „k zabezpečení blaha osobního“? Kdo nepozoruje, kterak s pokrokem průmyslu kapitál v několika rukou se soustřeďuje a počet pracujících vyděděnců co den se množí? Dokud nebylo rozvětveného průmyslu lihopalného a pivovarnického a dokud liberalismus neničil křesťanských spolků střídmosti, nebylo tolik alkoholikův. Dnes houfně i děti alkoholismu hová. Jest i to snad rozvoj mravní, jež přivodila soustava průmyslná? Spencer sní o průmyslné době, kdy „každá schopnost bude míti náležitou míru a ne více, než tuto náležitou míru zaměstnání a přidružených radostí“ (l. c., str. 156.); ale kdy a kde to bude? Ve státě socialistickém? K d o b u d e s c h o p n o s t i j e d n o t l i v c ů o c e ň o v a t i, k d o z a m ě s t n á n í p ř í s l u š n é s c h o p n o s t e m r o z d ě l o v a t i a k d o d o v e d e r o z m a n i t é o n y ž á d o s t i l i d s k é u k á j e t i, jež z egoismu prýští a jimž i dnes u socialistů sotva kdo vyhověti dovede?

Spencer ovšem se domnívá, že tokem času „vůkolní životní podmínky společenských řádů upraví si až po nutnou míru představy a pocity, jimž mysl podléhá“ (l. c., str. 118.), že p ř í r o z e n o s t l i d s k á, která mylně považována byla za nezměnitelnou (l. c., str. 153.), společenským stavem se přemění, takže k spravedlnosti přistoupí i dobrotivost (l. c., str. 127.); konečně, že přirozenost, vrátivši se k tomu, aby se hodila k potřebám společenského života, učiní všechny n u t n é č i n n o s t i příjemnými a všechny činnosti, které se s potřebami společenského života neshodují, nepřijemnými“ (l. c., str. 154.). Odezírajíce od toho, že vrátili-li se přirozenost do stavu dřívějšího,

není tu již rozvoje a pokroku, tážeme se, jak možno uhájiti svobodu vůle lidské, když se tato dle Spencera nutně přizpůsobovati musí zevnějším společenským poměrům života? Jak bylo by možno dle této nauky vésti chovance k ideálům, jež se nad společenské poměry — často velmi nízké a egoismem prosáklé — povznášejí? Ale ani k pevným zásadám mravním nebylo by možno vésti chovance dle domyslů Spencerových. Poněvadž prý přizpůsobování k zevnějším poměrům „slouží nejlépe k zachování života“, jest mu každá ethika, jež „upravuje dočasný smír mezi zákonníkem zachovati sebe a chrániti společnost“ za daných poměrů nejlepší. „Nejasné a nehotové soustavy mravní — dí —, z nichž každá společnost a každý věk nám nějakou poskytuje, jsou všechny oprávněny, jelikož jsou za daných podmínek nejlepšími“ (l. c., str. 119.). Pohodlná to věru ethika bez Boha a bez ohledu na nezměnitelné zákony Boží! Chovanec, který se dovede přizpůsobiti ke společenským poměrům své doby, jedná mravně, který se z otroctví toho vymanil, jednal by nemravně! I Lindner, jenž časovost výchovy přizvukuje, s důrazem dí, „že by výchova ve smyslu pouhého realismu čelila k zastavení pokroku.“ „Pravá výchova“ — dí dále —, drží se uprostřed mezi realismem a idealismem; uznávej, čeho dobrého a dokonalého se kulturní pochod až posud dodělal a skýtej výsledky kultury chovanci, by je patřičně pochopil a jich požíval. Chovanci čintež se přístupnými též ideály pravdy, krásna a dobra, po kterých se ve skutečném světě marně ohlížíme“. (Obecné vychovatelství, str. 80.)

Spenceru jest účelem života a výchovy rozkoš a to rozkoš, hmotná, smyslná, neboť dle něho i „každý radostný dojem smyslný mění se nejenom dle rozličného tkaniva, ale také dle stavu tohoto tkaniva“ (l. c. str. 153.). Jak protichůdný to názor názoru Komenského, jenž napsal: „A tak to tré, osvětlení, ctnost, pobožnost, tři studice jsou, z nichž všickni nejdokonalejších rozkoší pramenové plně tekou!“ (Didaktika, str. 41.). Jaký také mohl by z takové ethiky a výchovy lidstvu vzejíti prospěch, jaká blaženost a spokojenost? „Nemůž nikdy žádný — dí též Komenský — svých snažností ani se nasytiti, ani dojíti v tomto životě. Zřejmé to na vše strany, kamkoli kdo mysl obrátí a k čemukoli ji přiloží. Nebo zamiluje-li kdo statek, čím ho víc má, tím více žádá; by svět měl, ještě by se mu málo zdálo, jiného by hledal, jakž Alexandrův příklad ukazuje. Zadychtí-li kdo po slávě, nic na světě tak vznešeného není, na čem by přestal; vždy se výše pne žádost jeho. Oblíbí-li kdo rozkoše, by potokové všech libostí skrze něj plynuli, nikdy neřekne dosti, vždycky mu to, což má, zvetší, vždycky se po lahodnějším něčem ohlédá“ (Didaktika, str. 8.).

Taková jest již přirozenost lidská, že kloní se k egoismu jež jenom nekřesťanská láska k bližnímu zjištná na pravou míru uvéstí dovede. Této lásky však Spencer neuznává. Jemu jest kouzelným mostem, jímž se propast mezi egoismem a altruismem překlene, soucit, jenž prý zprůmyslněním společnosti zmohutní a se rozhojní.

DR. JOS. KRATOCHVIL.

Problem duše v řecké filosofii.

Pokračování.

VI.

OBSAH: 1. Platonův život a filosofie. — 2. Nauka o lidské duši. — 3. Nehmotnost. — 4. Praeexistence duši. — 5. Spojení s tělem. — 6. Nesmrtelnost duše: důkazy a kritika jejích. — 7. Jiné duše. — 8. Úvaha závěrečná. — 9. Akademie.

1. PLATON narodil se v A t h e n á c h r. 429 př. Kr. V mládí zabýval se básnictvím a malířstvím; ve 20 roce věku svého stal se žákem Sokratovým, u něhož zůstal 8 let. Ve 40 věku svého otevřel v Athenách filosofickou školu „akademii“; zemřel ve věku 81 let, právě prý, když spisoval. Život i spisy Platonovy dokazují nejkrásnější harmonii rozumu i fantasmie. Celý starověk chválil jeho cnosti.

Platon je prvý z řeckých filosofů, který se pokusil o spracování celého systému filosofie. Žádný z důležitých problémů životních nezůstal, nepovšimnut: Bůh, svět, duše, člověk — toť pojmy, jež chtěl osvětliti. Filosofii Platonovu dělíme na tři části: dialektiku, fysiku a etiku. Ovšem pojem dialektiky u Platona je širší než v dnešním filosofickém názvosloví. Odpovídá dnešní logice, noetice a částečně i ontologii a přirozené heologii. Podobně Platonova fysika je nejen naše dnešní přírodní filosofie, nýbrž i psychologie. Pojem ethiky platonské kryje se s dnešním pojmem ethiky. V celém systému jeví se Platon věrným žákem Sokratovým. Jako tomuto, tak i Platonovi vychodištěm filosofického hloubání je starý onen nápis: „Poznej sama sebe!“ Nejdůležitějším úkolem filosofie jest aby řídila celé myšlení i jednání člověka, pronikala jeho život a jej zlepšovala. Středem platonské filosofie jest *κόσμος νοητός*, říše idejí, jež jest pravý předmět filosofického zkoumání. Platon vida nejisté to tápání lidí po pravdě, zatoužil po světě ideálů v němž by vše bylo trvalé, pravdivé, krásné i dobré. V říši idejí je stupňovitost, nejvyšší jest idea dobra — Bůh.¹⁾

2. Problemu duše věnoval Platon tak značnou pozornost, že nazván byl, jistě ne neprávem „zakladatelem metafysické psychologie.“ Každé tělo, jemuž pohyb ze zevnějška se přičiňuje, je bezduché, učí Platon, kdežto těleso, jež vlastní svou přirozeností se pohybuje, je duševné, má duši, základ to života. Tento princip života není snad jen harmonické sloučení prvků, neboť soulad prvků může býti větší neb menší, kdežto jedna duše nemůže býti více duší než druhá. Nad to duše i tělo ovládá, jemu vévodí, kteroužto vlastnost pouhému souladu prvků přičítati nemůžeme.

3. Není tedy duše hmotná, nýbrž nehmotná. Tvrzení toto dokazuje Platon hlavně v Theaitetovi, kdež polemizuje proti sofistickému sensualismu a učí, že v člověku vedle smyslného principu je též vyšší princip od smyslného rozlišený. Existenci jeho dokazuje poznávání všeobecnin a podstaty věcí. Jsou-li tělesa teplá, tvrdá, lehká, sladká pocifujeme orgány tělesnými. Nepocifují však všechny orgány vše, některé to, jiné zase ono. Jak však poznává duše stejné a nestejné, táže se Platon a Theaitet

¹⁾ Srovn. můj článek „Noeticko-theologická záhada ve filosofii Platonově v revui „Česká Mysl“ 1905 seš. 6., str. 410—422.

odpovídá: *Ουδεν οργανον ι διον . . . αλλα αυτη δι αυτης ηψυχη τα κοινα μοι φαίνεαιε περι πάντων επισκοπειν* (t. j. duše vlastní svou přirozenost, poznává věci společné, stejné i nestejně.) Patrně, že Platon naukou touto rozšířil a prohloubil Anaxagorův pojem *νους*, nehmotný, duchový to princip, jenž, jak učil, ale hlouběji neobjasnil Anaxagoras, vše prý poznává. Z nemožnosti tedy smyslů poznávati všeobecniny a podstatu věcí, uzavírá Platon na nehmotnost, duchovost duše, podáváje tak prvý vědecký důkaz pro duchovost lidské duše. Tím postavil se v naprostou opozici proti fysicko-fysiologickému pojetí duše sofistů a vrátil se spíše k dávnému pojmu mythicko- náboženskému.

4. Duši, jakožto princip života, nesmíme odvozovati z principu jiného, učí Platon. Ona existovala již od věčnosti v říši idejí. Dokazuje to i možnost duše poznávati věci nové, poznávati ideje všeobecné. V říši idejí poznala duše pravé bytí; spojením s tělem, jako by byla upadla v hluboký spánek, v němž obrazy idejí si neuvědomuje. K uvědomění jich přichází teprve indukci.

Ovšem celá tato nauka Platonova o praeexistenci duší je velmi nejasná, nedůsledná. Kdežto ve *Faidrovi* líčí Platon mythicko-poeticky, kterak duše na vozu projíždí říši idejí, učí naproti tomu v *Timaiovi*, že duši stvořil v čase Bůh. Nad to učí tu, že nižší části duše, zlostná a chtivá, teprve spojením s tělem přistupují k duši rozumné, kdežto ve *Faidrovi* praeexistují všechny části duše.

Patrně, že Platon uznával vlastně více duší v člověku. Přivedl jej k tomu mínění boj mezi jednotlivými dušemi. Neboť duše rozumová bojuje časem proti žádostivé i zlobivé, tato zase různá jest od oné, neboť zlobíme se často pro svou žádostivost. Rozum sídlí v hlavě, zlost v prsou, žádost v břiše. Kupci, jako na př. Foiničané, vynikají duší žádostivou, barbaři zlobivou, Řekové duší rozumnou*).

5. Duše uzavřena jest v těle jako by ve vězení nějakém, proto jen stěží vzpomíná na pravé ideje, jež dříve dobře poznávala. Smyslové pak poznání, k němuž tělo přispívá, jest nepřesné. (Srov. *Faidona* 79b.) Spojení s tělem deformuje dříve krásnou a čistou duši. Proto duše moudrého člověka netouží po ničem více, jako po odloučení od těla a po návratu v božství, kde zbavena jest nevědomosti, omylů, strachu, vášní atd.

6. Kde duše, tam život, duše jiným život dávajíc, jistě neumírá, jest nesmrtelná, nezničitelná. Celý dialog (*Faidona*) věnoval Platon důkazům o nesmrtelnosti duše. Též ve *Faidrovi* a *Zákonech* zabývá se touto otázkou. Důkaz hlavní, ale nepřesný a nekonkludující, odvozuje Platon z p o h y b u.

Pohyb je princip všech věcí se pohybujících. Co tedy samo sebou se pohybuje, pohybuje se vždy. Duše pohybuje se sama od sebe, svou přirozeností, co však se pohybuje samo od sebe, je princip a počátek každého pohybu. Každý pak princip je nezničitelný, nesmrtelný, tedy i duše lidská je nesmrtelná; život je jí vrozený zrovna tak jako činnost. (Srov. *Faidr.* 245d.) Důkaz tento, jak již jsem podotkl, nekonkluduje. Je ovšem pravda, že duše je princip života i činnosti každého živočicha, ale chybně jest se domnívati, že jen duše se pohybuje místním pohybem a že pohyb ve věcech jedině duší je vzbuzován.

*) Srov. *Plat. Zákony* a *Timaia*.

Jiný, taktéž nekonkludující důkaz zní: Duše vždy vzbuzuje život. Život tedy náleží k podstatě duše. Mrtvá duše je odpor sám v sobě. Stejně nemůže býti zároveň nestejným. — Ontologismus tohoto důkazu je jasný: Duše ovšem, pokud jest, živá jest. Jiná však je otázka, může-li bytnost, kterou nazýváme duše, jež žije, zaniknouti, totiž přestati býti duší, býti něčím jiným.

Dala by se ještě uvést řada podobných důkazů o nesmrtnosti duše, které všechny něco pravdy v sobě mají, ale jejichž závěr je vždy širší, než byly návěsti. — Máme však u Platona i též důkazy logicky správné. Ve Faidonu píše Platon: „Zdaž to, co skládá se a jest složeno, může týmž způsobem, jakým bylo spojeno, též rozloučeno býti? . . .“ Patrně z tohoto i dalších výroků Platonových, že duši pokládal za jednoduchou. Dokazuje to i v Protagorovi, an učí, že rozumová činnost duše je podstatně různá od činnosti smyslové. Co však je jednoduché, *μνογεϊδής*, jak píše Platon, je přirozené i nesmrtné.

Ve Faidonu je vedle tohoto důkazu i náběh k důkazu nesmrtnosti duše ze snahy rozumu a vůle po pravdě. Toužíme po pravdě, „buď však nikdy k pravdě nedochásíme, neb aspoň po smrti“ píše Platon a dodává, že filosof nebojí se smrti, an doufá, že po smrti dosáhne blaženosti poznáním pravdy. Důkaz tento, jakož i další, totiž ze sankce zákona mravního v životě budoucím (Srov. Faidros 81b.), vysvětlíme si jedině z platonské ideologie. Všecky vůbec Platonovy důkazy nesmrtnosti duše, zřejmě vycházejí z předpokladů ideologických. Pochybovati ovšem o tom, že Platon učil individuální nesmrtnosti, jak činí Teichmüller a Vera,*) jest naprosto neoprávněno.

7. Platon učil, že i rostliny, zvířata, ba celý vesmír, země i hvězdy jsou oduševněné. Duše zvířat jsou duše lidské, jež za trest spojeny s tělem zvířat, učí v Timau, kdežto ve Faidonovi uznává i vlastní duše zvířecí. Že i vesmír je oduševněn dokazuje, ovšem nesprávně takto: Celek nemůže býti méně dokonalý, než části, lidé však, rostliny i zvířata mají duši, tedy i hvězdy a vůbec vesmír.

8. Když jak člověk, tak vesmír jsou oduševněni, patrně, že platonská fyzika i anthropologie jsou si podobné. Tři části duše ve světě nájednou sídlí v duši lidské, jako duše světová dříve byla, než svět, tak i duše lidská praeexistovala před tělem v říši idejí. Praeexistence vyžaduje ovšem nesmrtnosti. Jednotlivé duše podřazeny jsou a podřízeny duši světové zrovna tak, jako jednotlivé ideje nejvyšší ideji dobra. Soulad mezi ideami a dušemi je úplný. Tělo je vězením duše.

Patrně, že platonská duševěda je čistě spiritualistická, idealistická. Přesné rozlišení těla a duše, duše světové a lidské, duše lidské a zvířecí jsou známky dualismu. Takové pojetí sesilovala ještě více nauka o praeexistenci duší t. j. praeexistenci síly před hmotou. Různé tyto názory dokazují, kterak se snažil Platon sjednotiti učení Thaletovo, Pythagorovo, Anaxagorovo a Sokratovo. Učil-li, že duše vyšla od Boha, přechází za trest v těla zvířecí a pod. je jasno, že vracel se i k dávným nábožensko-mythickým názorům o duši, jež ovšem hleděl objasniti a dle předpokladů své ideologie odůvodniti. — Bylo by ovšem možno vykládati platonskou psychologii i ve smyslu dnešní psychofyziky a psychofysiologie, ale výklad takový je příliš strojený a proto méně oprávněný.

*) 9. Teichmüller, Platon, von d. Unst. d. Seele 1874. - Vera. Platone e l'immortalità, 1881.

9. Žáci Platonovi utvořili školy filosofické, jež nazýváme akademie: stará, střední a nová. Speusippos, Xenokrates, Heraklides z Pontu jsou nejvýznačnější jména staré akademie. Střední akademii založil skeptik Arkesilaos, kterého skepsí překonal ještě Karneades. Representanti nové akademie jsou Filon a Antiochos. Určitých zpráv o tom, jaké názory o duši měli jednotliví akademikové, bohužel nemáme, ale jistě plným právem můžeme souditi, že podrželi nauku mistra a že málo na ní pozměnili. O SPEUSIPPŮVI sice a XENOKRATŮVI víme, že první pokládal duši za jakousi vyšší jednotku, druhý pak za číslo od sebe se pohybující, ale jak patrně, ani tato mínění nemění podstatně nauku Platonovu. Je v nich pouze více pythagorejských prvků, jak vůbec stará akademie si libovala v pythagorejské metafysice a v abstraknostech. (Příště dále.)

FR. JANOVSÝ :

Láska.

Kdo pak kdy na světě lépe pochválil a doporučil lásku, než božský Spasitel, jehož všecek život i smrt byla láska k Otci nebeskému a lidstvu, jenž před svým odchodem na věčnost za poslední večere, jakožto svou závěti oznámil příkaz lásky řka: „Synáčkové, přikázání nové dávám vám, abyste se milovali vespolek, jakož jsem miloval vás, tak abyste i vy se vespolek milovali. Po tomť všichni poznají, že jste moji učeníci, budete-li míti lásku jedni k druhým!“ Jan 13., 34., 35.

Kde pak krásnější dočteme se chvalořeči o lásce, než v I. epištole ke Korinthánům ve hlavě 13., kdež sv. apoštol národů takto promlouvá: „Kdybych jazyky lidskými i andělskými mluvil a neměl lásky, byl bych jako měď zvučící anebo zvonec znějící. Kdybych měl proroctví a znal všechna tajemství i měl všeliké umění a kdybych měl všechnu víru, takže bych hory přenášel, lásky pak kdybych neměl, nic nejsem. A kdybych rozdal na pokrmy chudých veškeren statek svůj a vydal tělo své k spálení a lásky pak kdybych neměl, nic mi to neprospívá.

Láska trpělivá jest, dobrotivá jest; láska nezávidí, nečiní nic na chloubu, nenadýmá se, není ctízádnostivá; nehledá, co jejího jest, nezpouzí se, nemyslí zlého, neraduje se z nepravosti, ale raduje se pravdě; všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká.

Láska nikdy nevypadá (nepomíjí), buďto že se proroctví vyprázdní (pomine), anebo že jazykové přestanou, anebo že umění zkaženo bude. Z částky (nedokonale) zajisté poznáváme a z částky prorokujeme. Když pak přijde, což dokonalého jest, vyprázdní se, co jest z částky. Když jsem byl dítě, myslil jsem — jako dítě; ale když učiněn jsem mužem, vyprázdnil jsem, co bylo dětinského. Nyní vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale tehdyž tváří v tvář; nyní poznávám z částky, ale tehdyž poznám, jakož i poznán jsem (tak jak mne Bůh sám zná a za hodného uznává). Nyní pak zůstávají víra, naděje, láska, tyto tři; ale větší z nich je láska.

Toť a p o š t o l s k á chvalořeč o lásce; nebude tuším nezajímavo poslechnouti professorskou chvalořeč o téže ctnosti, chvalořeč, kterouž byl proslovil H e n r y D r u m m o n d, slovník profesor přírodních věd na universitě v G l a s g o w e — chvalořeč, kteráž za nedlouho v kolika stech tisících výtisků po světě rozšířena k nemalému zajisté prospěchu čtenářstva. Roku 1901 slavila universita glasgowská 450leté jubileum svého založení; ač v p r o t e s t a n t s k é m Skotsku, poslala dne 15. května roku toho svatému Otci Lvu XIII.

nadšený holdovací list — c e l á universita : rektor, kancléř, professoři, doktoři a studenti; píší :

„Nejvyššímu Pastýři, Jeho Svátosti, veleučenému Lvu XIII. !

Chystajíce se slaviti jubileum, vzpomínáme v radostnou tuto chvíli s myslí povděčnou, že naše vážená universita, která dnes opatřena všemi duševními i hmotnými prostředky, děkuje ze svého vzniku Stolci apoštolskému za láskyplné ochrany římského papeže. Takto zní zpráva našich předků.

Ano, učený papež Mikuláš V. pln lásky k lidu skotskému a ke krásným uměním — slynuť svými vědomostmi v oboru umění a věd — založil roku 1451 naši universitu a propůjčil doktorům, učitelům a studentům privilejí university boloňské.

Toto veliké dobrodiní připisujeme — jakožto věrná dcera veledrahé matce a pokládáme za svou čestnou povinnost, bychom učinili Vaši Svátost účastnu naší jubilejní slavnosti, jakož i abychom apoštolskému Stolci vyslovili vroucí díky za velikou tu službu . . . i prosíme: Vaše Svátost račiž naše jubileum svou autoritou rozšířiti.“

V odpovědi svatého Otce ze dne 9. června téhož roku čteme: „Že slavná universita glasgowská děkuje ze svého vzniku apoštolskému Stolci, obrátila se v nastávajícím jubileu Vaše vděčná srdce k papeži a pozvali jste Nás samovolně, bychom se účastnili Vaší jubilejní radosti, zrovna jakoby Vám něco chybělo, kdybyste u této příležitosti neznamenal účastenství Našeho. I zalétáme tyto dny v duchu k Vám. Naše myšlenky budou s radostí prodlévati u university, která založena od papeže Mikuláše V. Zajisté prokázal náš předchůdce na papežském trůně tímto založením národu skotskému službu nesmrtelnou a jasně dokázal, že papežství dle své podstaty slouží pokroku věd a umění, dvou to činitelů, na nichž hlavně založena civilisace národův.“

Professor tedy slavné university g l a s g o w s k é Henry Drummond proslovil znamenitou chvalořeč o křesťanské lásce. Celá ta řeč jest takřka homilie, výklad svrchu zmíněné 13. hlavy z I. epištoly Korinťanům, výklad chvalořeči sv. Pavla; podáme zde několik úryvků; svědčí láska k a ž d é m u, zvláště však všem v y c h o v a t e l ů m a žádoucná jest zvláště v nynější době, kdy se tak zmáhá tvrdosť a sobeckosť.

* * *

„Nyní pak zůstávají víra, naděje, láska, tyto tři; ale větší z nich jest láska.“ I. Kor. 13., 13. Nenapsal toho sv. Pavel snad jen z předpojatosti; lehko chvalořečníkovi druhým chváliti to, k čemu se on sám nejvíce kloní, co jemu samému nejmilejší; avšak víme, že Pavel od své přirozenosti jinak byl soudil; víme, že dříve té lásky příliš neměl; víme, že ruka a p o š t o l o v a, kteráž slova svrchu zmíněná napsala, byla napřed rukou zuřivého farisea a poskvřnila se prolitím krve prvního mučedníka sv. Štěpána.

Všaktě ani epištola ke Korinťanům není jediná, jež by lásku prohlašovala s u m m u m b o n u m — svrchovaným dobrem; apoštolé Páně v té příčině v š i c h n i souhlasí; sv. Petr praví: „Především pak společnou mezi sebou lásku ustavičnou mějte!“ I. Petr 4., 8.; sv. Jan píše: „Bůh láska jest, a kdož zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm.“ I. Jan 4., 16.; a v epištole Římanům opět čteme: „P l n o s t zákona jest milování.“ Řim. 13., 10.

Zdaž tomu tak není? Vezměme kterékoli z desatera přikázání: „Nebudeš míti přede mnou bohů cizích!“ Zdaž to třeba zvláště zakazovati tomu, kdo Boha v pravdě miluje? „Nevezmeš jména božího nadarmo!“ Zdaž zneuctí jméno Boží, kdo Boha miluje? „Pomni, abys den sváteční světil!“ Či srdce lne k Bohu, tomu

věru největší radostí, jeden ze sedmi dnů důkladnějším způsobem věnovati službě Boží. L á s k a jest tudíž plností, naplněním těchto přikázání, týkajících se našeho chování vůči Bohu. A rovněž říci lze dále: Třeba koho, kdož svého bližního upřímně miluje, třeba ho napomínati, by ctil otce i matku? Toť udělá i bez rozkazu. Třeba mu zapovídati, by koho nezabíjel? Taková myšlenka mu ani nepřijde. Či aby nekradl? Jak by mohl komu co odciziti, miluje-li ho? Jak by mohl křivé svědectví promluvit, váží-li si svého bližního? Ani mu netřeba říkati: Nepožádáš, což bližního tvého jest! Miluje-li ho, spíše by mu přidal, než aby mu majetku záviděl.

Ejhle, jak jest láska plností zákona, pravidlem pravidel, novým zákonem, bychom plnili starý zákon, tajemstvím Kristovým křesťanského života. Sv. Pavel naučil se tajemství tomu a v této XIII. hlavě I. epištoly ke Korinťanům, v této velepisni lásky načrtl nám podivuhodný, krásný obraz „svrchovaného dobra“. Chvalořeč ona má tři dily. V úvodě postavena láska proti jiným přednostem, uprostřed rozvíjí se obsah lásky, na konec prohlášena jest svrchovaným dobrem.

I.

Na začátku staví sv. Pavel lásku proti jiným věcem, jež tehdy u veliké byly vážnosti; na první podívanou vidno, že věci ony lásce se nevyrovnají. Přirovnává lásku výmluvnosti, vzácnému to daru, vzácné moci hýbati srdcem a myslí lidu, nadchnouti posluchače, přiměti je k činům bohumilým a člověka důstojným. — Pravi: „Kdybych jazyky lidskými mluvil i andělskými a neměl bych lásky, byl bych jako měď zvučící anebo zvonec znějící.“ Víme proč. Známe všichni zvučící měď slov chudých prázdných lásky, známe nepřesvědčivou prázdnotu sebe vzletnější řeči, kteréž chybí láska.

Staví naproti lásce prorocství, staví znalost tajemství, staví víru a dobročinnost, a všecko to předčí láska. Proč jest láska větší víry? Protože cíl jest více, nežli cesta k němu vedoucí. Co chce víra? Duši s Bohem spojití, aby byla Bohu podobna; Bůh však jest l á s k a. Jest tudíž víra jenom cestou, láska jest cílem a proto větší víry. Jest též větší dobročinnosti, jelikož celek je větší částí. Křesťanská láska k bližnímu — caritas — jest jenom částíčkou lásky, jedním z prázdných jejich projevů. Láska jest dobrotiva, ale ne všecka dobrotivost je láskou. Žebrákovi na ulici hoditi almužnu nebývá mnohdy znamením lásky; dáti mu almužnu bývá mnohdy snáze, než mu ji odepřítí.

Dále přirovnává sv. Pavel lásku obětavosti a pravdě: „Kdybych vydal tělo své k spálení, lásky pak kdybych neměl, nic mi to neprospívá.“ Vidím před sebou malý zástup, jenž se chystá do dalekých končin pohanských, v jehož srdci je alespoň část horlivosti apoštola Pavla. Vezměte si s sebou jeho slovo: „Kdybych vydal tělo své k spálení, lásky pak kdybych neměl, nic mi to neprospívá.“ Chcete-li býti pravými věrozvěsty, nemůžete se ničím lepším opatřiti, kamkoliv půjdete, leč obleskem lásky Boží. Láska jest pravá světová řeč. Těžko jest naučiti se čínsky, těžko naučiti se kterému indickému nářečí; avšak láska jest mateřskou řečí všech lidí, a kdo se jí naučil, všude nalezne porozumění, ba snadno se stane i výmluvným. Muž sám jest missionářem, ne čemu se naučil. Mám výmluvné doklady — pravi Drummond; byl jsem v Africe; v srdci tohoto temného dílu světa nalezl jsem černochoy, kteří se pamatovali na jediného bělocha, jež kdy spatřili — na Davida Livingstona. Již zemřel, avšak podnes mluví v Africe. Oči ubohých černochoy bleskotají radostí, vypravují-li o přívětivém doktoru, jenž před lety u nich meškal. Nerozuměli ani slovu z jeho angličtiny, on však uměl světovou onu řeč a oni vycítili, že l á s k a planula v srdci jeho. Nuže takovouto lásku vezměte s sebou, ať si jdete, kam jdete; jest to jednoduchý prostředek, avšak skrývá se v něm veliké kouzlo a práce vaše nebude marna. Raději abyste zůstali

doma, než abyste se bez takovéto lásky do světa vydávali za svým povoláním. Kdybyste měli všechny vědomosti, všechny dary světa, všecku obětavost, kdybyste tělo své vydali k spálení, ale neměli byste lásky — neprospěje vám, neprospěje to věci Kristově.

II.

Přirovnáv lásku jiným věcem a docíliv její povýšenosti, vykládá sv. Pavel ve třech krátkých verších její o b s a h. Jako se světlo ve skleněném hranolu rozloží ve všechny barvy duhové, tak se v oku apoštolově rozložila láska v devět krásných ctností; ve své líbezně harmonii tvoří „s u m m u m b o n u m — svrchované dobro“. T o t o jest spektrum lásky:

Trpělivost. — „Láska trpělivá jest.“

Dobrotivost. — „Dobrotiva jest.“

Šlechtnost. — „Láska nezávidí.“

Pokora. — „Nečiní nic na chloubu, nenadýmá se.“

Zdvořilost. — „Nezpouzí se.“

Nezištnost. — „Nehledá, co jejího jest.“

Tichomyslnost. — „Všecko snáší, všeho trpělivě čeká.“

Bezelstnost. — „Nemyslí zlého.“

Upřímnost. — „Neraduje se z nepravosti, ale raduje se pravdě.“

Trpělivost, dobrotivost, šlechtnost, pokora, zdvořilost, nezištnost, tichomyslnost, bezelstnost, upřímnost — z toho ze všeho záleží „summum bonum — dobro svrchované“, toť hlavní rysy naší bohapodobnosti, toť posvěcení našeho denního života. Všimněme si poněkud onoho spektra lásky.

Láska jest trpělivostí. Toť její podstatná vlastnost; nemůže jinou býti; jest shovívava, každou chvíli ochotna se obětovati, ochotna činiti, co jí činiti jest; avšak umí čekati, nevnucuje se. Klid jest jejím rouchem, tichost a mírnost srdce její ozdobou; všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje; jest na výsost prozíravá, proto i dočkava.

Láska jest dobrotivostí. „Já jsem mezi vámi služebníkem“, pravil Pán Ježiš. Jak službovolný, přívětivý, dobrotivý byl povždy! Viztež, co evangelia o něm vypravují. Shledáte, že Syn člověka dobře činil, kde a kdy mohl; zvláštní bylo mu radostí viděti šťastné a vděčné lidi kolem sebe. Naše posvěcení jest převahou dílem B o ž í m; štěstí našich spolubližních a tím i naše vlastní štěstí zůstaveno n a š í ruce, ruce dobrotivé, přívětivé lásky. Co nejlepšího může kdo prokázati Otci nebeskému, jest dobrotivost, přívětivost k jeho dítkám zde na světě. Proč nejsme všichni vespolek přívětivější? Bůh jest láska. Kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu. Nuže prokazujte lásku! Prokazujte ji, nevybírajíce si, komu; prokazujte ji, nevypočítávajíce si, kolik získáte; prokazujte ji bez meškání. Prokazujte ji štědře chudším; toť lehko. Prokazujte ji boháčům; ti jsou jí mnohdy nejpotřebnější. Prokazujte ji sobě rovným, což mnohdy dosti nesnadno; dělááme nejméně pro ty, se kterýmiž nám žíti. Žijte druhým k libosti, nepromeškejte nižádné k tomu příležitosti. Takováto stálá ochotnost jest okrasou lásky. Což kdybychom se t a k t o dívali na svůj život. Jenom j e d n o u ubírám se životem. Co mi na této pouti možno, tu srdečné slovo, tam dobrotivý skutek, neopomenu toho; neboť cestou onou už se nevrátím!

Láska jest šlechtností. Láska nezávidí, není vášniva, není prudka. Zde běží o lásku vůči naší vespolné soutěži. Konáme dobré skutky? Druzí je konají také, ba možná lépe než my. Nescházejž vám nikdy p o k o r a; zapečeteť rty své, zapomeňte, co jste dobrého vykonali, zakryjte to závojem. Pravá láska by se neraději skryla sama před sebou, štítí se samolibosti, „nečiní nic na chloubu, nenadýmá se“.

Pátý podstatný díl „svrchovaného dobra“ jest z d v o ř i l o s t. „Láska se nezpouzí.“ Všecko tajemství pravé zdvořilosti záleží v tom, by měl člověk láskyplné srdce. Láska nemůže býti nezpůsobna. Přiveďte si člověka zcela nevzdělaného do sebe vzácnější společnosti; má-li v srdci poklad lásky, nechybí proti zdvořilosti, ba ani nemůže chybiti. Carlyle pravil o Robertu Burnsovi, že není v celé Evropě člověka jemnějších mravů nad tohoto selského básníka, to proto, že svým vřelým srdcem objímal všecky věci, jež Bůh stvořil; vycházelo z něho kouzlo lepší, než pouhá zevnitřní uhlazenost; prostý básník-sedlák z Dolního Skotska byl způsobilý vejíti do každého salonu a nikde nenarazil.

Láska jest nezištností — „nehledá, co jejího jest,“ ani toho nehledá, co jí právem náleží. Každému přísluší jaké právo; avšak jsou chvíle, kdy vyšším právem jest se nám řídit, všeho totiž práva se zřici. — Žádáš si velikých věcí? ptá se prorok. Nežádej jich; vždyť jich zde na světě ani není. Jedině veliká jest nezištná láska. — Lásce nepřipadá nic za těžko, nic za oběť.

Jho Kristovo jest lehké; a co jest jho ono, leč život pojeti ve smyslu Kristově? A cesta Kristova jest snadná, ba snadnější, než která jiná, však i blaživější, než která jiná. A co pak kdy jakožto cestu jasněji a zřejměji nám ukázal, leč že štěstí naše nezáleží v majetku, nezáleží ve zbohatnutí, nýbrž v dávání a posluhování? „Kdo mezi vámi chce býti větší, budiž služebníkem všech“, pravil Pán.

Láska jest tichomyslností — „všecko snáší, všeho trpělivě čeká“. Láska nezná vrtochů, nezná mrzoutství, nezná protivné dráždivosti. Řekne snad někdo, to že lidská křehkost, to že tkví člověku už v krvi, to že zděděná letora, za to že člověk nemůže, protože není horší druhého. Marné vytáčky; ony nezpůsoby letory zvláště jsou vytknuty v tomto popisu lásky a Písmo často a často i na jiných místech nás od nich varuje. Jest se ovšem co diviti, že chyby ony spatřují se i u lidí jinak znamenitých, bývají mnohdy jedinou skvrnou charakteru šlechtného. Známe muže, jimž nelze čeho vytýkati, leč že snadno dají se nevolí, hněvem unést; známe ženy, kteréz zdají se býti bez úhony, leč že jsou příliš citlivy a velesnadno mrzuty. Jaká to záhada ethiky, jaké však zároveň nebezpečí pro život křesťanský! — Pro mrzouty není místa v království nebeském; kazilí by tam radost nebešťanům . . . Nestačí tedy jen zevně charakter spravovati, nýbrž musíme mu na kloub přijíti, srdce musí býti obnoveno; pak teprv přestanou ošklivé vrtochy, přestanou samy sebou. Srdce však neozdraví jenom odklizením nezdravých šťáv, nýbrž přijetím bohaté lásky, přijetím nového ducha, ducha Ježíše Krista. Jenom touto božskou chemií vykoná se proměna charakteru. „To cíte v sobě, což i v Kristu Ježíši!“ Mnohý z nás nemá už mnoho času na zmar; běží o důležitou věc, o život či o smrt. Co praví Pán o člověku n e o b n o v e n é m ? „Bylo by mu lépe, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a on pohřžen byl do hlubokosti mořské.“ Koho míní Pán? Člověka, jenž by pohoršil jedno z maličkých, tedy člověka nemajícího lásky. Jaké to vážné slovo, jaký jasný výrok, že lépe n e ž í t i, než n e m í l o v a t i, lépe býti m r t v ý m, nežli b e z l á s k y !

Láska jest b e z e l s t n o s t í — „nemyslí zlého“. Toť tajemství osobního vlivu. Věru, mají na nás vliv lidé, kteří nám důvěřují, kteří se o nás dobrých věcí domýšlejí. Kde vůkol nedůvěra, tam člověku úzko; kde však se nám s důvěrou přichází vstříc, tam srdce okřeje. Ani se nemůžeme Bohu naděkovati, že na tomto tvrdém, nelaskavém světě přece zde, onde jsou lidé, o nichž lze říci: Jsou b e z e l s t n í. Pracujeme-li o blahu spolublížních, shledáme, že práce ona potud bude zdárná a požehnána, pokud jim dovedeme vstřípiti důvěru v naši důvěru. Marnotratný syn dovede se vzmužiti a se polepšiti, druzí-li mu důvěřují; vidí v této důvěře svůj ztracený ideál i vzchopí se, by ho opět dospěl. Bezelsinost jest blahem na tomto zlém světě a vedle ní u p ř í m n o s t.

„Láska se neraduje z nepravosti, ale raduje se pravdě.“ Komu v srdci láska přebývá, miluje pravdu, ne méně než svého bližního. Nespokojí se jenom s mím, nýbrž chce pravdu, plnou pravdu. Zatím třeba jenom zrníčko pravdy nalezl, těší se mu, váží si ho, ať je nalezl, kde nalezl. Láska nevyužívá slabosti bližního; neraduje se, chybí-li druhý, nýbrž raději přikryje chybu; jest jí potěšením, jsou-li lidé a věci lepšími, než jak se o nich křivým podezříváním a posuzováním roznáší.

Toť tedy obsah lásky; na nás nyní jest, bychom se jím obohatili. Naši hlavní práci zde na světě jest naučit se milovati. A neskýtá život ustavičně k tomu příležitosti? Každý den sterou. Svět není hřištěm, ale školou; nejpřednější úlohou ve škole té jest naučiti se vždy lépe a lépe milovati. K tomu třeba stálého cviku. Co dělá důkladný umělec, sochař, houslista? Cvičí se. Co dělá důkladný znalec jazyků, důkladný těsnopisec? Cvičí se. Co dělá každý dokonalý muž, každý pravý křesťan? Cvičí se. — Láska není okamžitým návalem, nýbrž bohatým, celým, plným projevem mužného věku Kristova, jest křesťanskou přirozeností v nejplnějším rozvinutí; a toho dosíci lze jenom stálým cvikem. — Láska jest ovšem více než souhrn oněch vlastností, jež jsme svrchu podle sv. Pavla vypočítali; láska jest účinkem; její příčina jest Bůh sám.

V I. epištole Janově čteme: „My tedy milujme Boha, nebo Bůh prve miloval nás!“ 4., 19. Novější kritikové čtou podle kodexu alexandrijského a vatikánského: „My tedy milujme, nebo Bůh prve miloval nás.“ Spojka „nebo“ udává příčinu, a účinek nemůže scházeti. Že Bůh napřed miloval nás, proto milujme Boha, proto milujeme bratry, milujeme bližní, milujeme všechny lidi. Taková jest síla lásky boží k nám; budí v nás plnou lásku, kterouž navzájem Boha i lidstvo milujeme; naše srdce poněmhu proměněno. Pohleďte na lásku Kristovu a naučíte se milovati; postavte se k němu tak, aby se ve vašem srdci obrázela jeho bytost, abyste se proměnili v jeho obraz a budete růsti a se vzímáhati v lásce — od lásky láskou k lásce . . . Pohleďte na velikou oběť Kristovu po celý jeho život až po smrt na kříži, na Golgotě. Nemilovali byste ho? A milujete ho, stanete se jeho obleskem. Láska plodí lásku. Jest tu proces indukční. Spojme kus železa s tělesem elektrickým a elektrina přejde do železa, tak i železo bude elektrickým. Zůstaňte u Krista, jenž nás miloval, jenž se za nás obětoval a jako on, láskou puzeni budete ku všem lidem. Nemožno jinak. Křesťanství není něco nahodilého, záhadného, nějaká zvláštnostka — nikoliv; křesťanství jest důslednost. (Příště dále.)

A. ADAMEC.

Škola budoucnosti.

Dle přednášky H. Scharrelmanna ve spolku učitelů v Bremách.

Představuji-li si les v zimní spánek ponořený, vidím v duchu, kterak stromy holé větve k nebi zdvihají a vidím půdu lesní pokrytou vysokou vrstvou suchého listí. Ta chrání a zahřívá mladý život, který se pod ní po celou zimu ukrývá. Když však jara dech zavane, tu probudí se život, síla v něm roste, tisíce rostlinek razi si cestu těžkým pokrovem, neboť jsou to také dítky přírody a mají právo na světlo a svobodu a vzduch a život na zlatém slunci.

Patře na tento boj mezi vegetací starou a novou nabývám jasné důvěry, neboť každý zkušený zná předem výsledek tohoto boje. Každý ví, že mládí

zvítězí, zvítěziti musí. Mladý život pronikne jistě tlící vrstvou listí, síla životní je velká. Tak je to všude v přírodě. Všude odehrává se boj mezi dvěma světy, uplynulým zapadlým a novým budoucím, tajně pučícím.

Tak i v lidském životě. Tytéž věčné zákony působí vně i uvnitř a jako v přírodě každá mladá generace jest silnější a mocnější staré, tak jest i v lidském světě duševním.

Ve všech dobách kulturních dějin lidských opakuje se ten boj a jest vždy jisto, že mladé pokolení jásajíc zvolá: Zvítězili jsme! A každým takovým vítězstvím učiní lidstvo nový krok ve vzdělanosti ku předu. — Ale zvláštní zjev opakuje se vždycky: mladí, kteří vedou boj proti zašlostem lidským, zapomínají ve své vítězné radosti, že to zastaralé, proti čemu nyní bojují, před časem mělo totéž právo na život a kdysi potíralo zřízení ještě starší a zpozdilejší právě tak, jak to nyní mládež činí. A staří páni slyší jarní bouři nad hlavami a nepozorují pro hukot bouře ničeho z nového života, který již u jejich nohou bujeti počíná. A také oni zapomínají, že kdysi ve svém mládí tytéž boje vedli jako mladý svět dnes.

Jest to významná doba, ve které žijeme, doba boje. Významná zvláště proto, že konečně svítá i v nejtmašším koutku našeho kulturního života, že vyjasňuje se i ve světě školském. Zdá se, že těžký, neplodný spánek jest u konce. Žijeme v době prvních jarních bouří.

Dva různé názory stojí proti sobě. Stará škola a nová škola! Dle mého mínění mají se k sobě tak, jako umělé řemeslo k čistému, pravému umění. Stará škola zastupuje více mechanické pojetí v učbě i výchově, nová zřejmě umělecké. Ona hledí na dítě jako na tvora nehotového, nevědomého a nic neumějícího, chybujícího, jehož celý duševní život ze základů nově postaven býti musí. Nová škola snaží se pozorovati dítko jako člověka, jenž již šest let žil, mnoho cenných představ si zjednal a již vlastní svět si vytvořil, v němž se cítí doma. Chybuje-li dítě, je toho obyčejně příčinou nedostatek poznání; soudíc nesprávně a jednajíc chybně, uplatňuje síly, jež třeba toliko na pravou cestu uvést, jež však nikdy nesmí býti zlomeny neb zničeny.

Stará škola řídila se zásadou: Děti nemají ještě vůle, musí především poslouchati rodičů a učitelů. Nová škola shledává však již v dítku v ůli jako mohutnost nejcennější a vidí svůj nejvznešenější úkol v tom, aby jí pěstila a zdokonalila. Nová škola chce, aby dítko naučilo se především sebe poslouchati, sebe ovládati a snaží se každé násilí z výchovy odstraniti.

Ve staré škole byl vychovatel dítěti autoritou, jeho každé přání bylo rozkazem. V nové škole je vychovatel dítěti rádcem, povzbuzuje je k činnosti samostatné, produktivní, kdežto ve staré škole dítko více jen napodobovalo. — Staré škole je paedagogika souhrnem nekonečně dlouhé řady předpisů a pravidel, jež mají duševní život dítěte vésti a rozvíjeti. Paedagogika nové školy je věda stále nehotová, jež bez oddechu snaží se nahlédnouti do dětské duše ve chvíli, kdy dítko se svými druhy obcuje, nebo s dospělými jedná, nemůže se státi strnulou jako paedagogika školy staré právě proto, že chvění duše je nekonečné a jako pohyb moře nezná klidu.

Ztuhlá budova staré školy potřebuje složitého aparátu, který tím lépe účinkuje, čím méně základy jejími se otřásá. Naproti tomu každá třída nové školy je místem, na němž žáci s učitelem v nejužším svazku žijí, kde nic se nenařizuje, nýbrž kde vše, učení i umění, organicky z obapolné lásky vyrůstá. — Stará škola dovoluje zřídka, aby rodičové do její pravomoci

zasahovali. Nová škola snaží se úzce rodiče k sobě připoutati a naděje se, že největšího pokroku dosáhne, budou-li rodiče souhlasně s ní působiti.

Učitel ve staré škole jest úředníkem, jehož nejvyšší úloha záleží v tom, aby věrně a svědomitě povinnosti svého úřadu plnil a k tomu stačí, když cestami vyzkoušenými a předepsanými učebného cíle dojíti se snaží.

V nové škole ustanovuje si učitel sám svobodně meze i cíl jako člověk, jenž má právo, aby ve své práci šťasten byl, jenž je přesvědčen, že státu nejlépe slouží, když dle svého nejlepšího vědomí vyučování zařizuje. Má-li tato nová škola státi se skutkem, je třeba svobody, v jejíž záři budou se hráti učitel i žáci, a jen tak zapustí vzájemná láska hluboké kořeny, z nichž může něco řádného vykvést.

Stará škola, potřebující obrovského aparátu, jímž se činnost školní v pohybu udržuje, potřebuje také pro každou jednotlivou školu správce, jenž tento aparát důkladně zná, řídí, kontroluje a naň dozírá.

Má-li se však nová škola uskutečniti, nemůže se to státi náhle, musíme ji znenáhla tvořiti, jí přivykati, jí větší a větší svobody dobývati. Velmi potřebný krok k tomu jest odstraniti správu školy.

Vše ve světě se dle jistých zákonů vyvíjí, a není ničeho, co by se neměnilo. Tak je to i se správou školy. Měla velký význam ve vývoji našeho školství, nyní však ho již pozbyla. Čím více se škola zdokonaluje, tím méně jest jednotlivcem s to, aby byl správcem jejím. Může býti služebníkem organismu, avšak ne jeho pánem. Množství se probouzí a chce samo sobě vlásti. To je význačná známka naší doby. A toto probuzení volá, aby moc jednotlivci byla vzata a udělena celku.

Mnoho ctností by měl míti správce školy, jež sotva v jedné bytosti sloučeny býti mohou, a kdyby snad i byly, nesměl by takový šťastný případ přece býti podporou celého systému. Byla by to vždy jen výjimka.

Správce školy měl by míti porozumění pro cizí práci. Měl by míti široký rozhled a takovou duševní hodnotu, aby uznával velkým, co velkým jest, a malichernosti nízce cenil. Měl by rozuměti potřebám časovým, aby škola jeho s nimi cítila a jim hověla. Měl by míti poklad duševní síly, jež druhé neodolatelnou mocí uchvacuje a povzbuzuje.

A tyto hlavní ctnosti daly by se rozhojnit celou řadou jiných. Jak nyní obsazují se místa správců škol, není divu, že stávají se správci lidé, kteří k tomu nejméně se hodí. Uvážíme-li pak, že učitelé stávají se správci škol v letech, kdy již tělesné i duševní čilosti ubývá — poněvadž se zvláště v našem povolání velmi rychle spotřebuje — zřejmo, že zřízení toto je pochybené a do přítomné doby se již nehodí.

Kdo poslouchá učitele kollegy, slyší všude hořce naříkati. Celý Flachsmann ovšem nepůsobí nikde, ale kus Flachsmanna vězí téměř v každém správci školy. Příčinu hledati dlužno v tom, že zákon povznáší a jemu dává nad ostatními moc, ač nesporno jest, že nemůže míti všech vlastností, jichž k tomuto vyznamenání je nezbytně třeba. Význam správce školy pro školu je ostatně jasný. Až na řídké výjimky jsou správci škol pouze k tomu, aby na učitele dozírali. Učitelstvo však jako celek je dobře s to, aby své práce konalo a svých cílů dosáhlo i bez kategorie správců škol. A pro rozvoj paedagogiky jest zřízení to rovněž bezvýznamné.

Všude uplatňuje se snaha, na základech parlamentárních společně pracovati, jen ve škole nikoli. Učitelstvo však je zralé a nepotřebuje žádného

poručníkování. Tak musí nová paedagogika žádati, aby školu po stránce vnější spravoval učitel, sborem volený, a pro vnitřní pořádek aby platilo usnesení celého sboru, nikoliv osobní náhledy jednotlivcovy.

PROF. DR. RUDOLF NEJEZCHLEBA.

K reformě nábožen. učiva na středních školách.

Rozhlédneme-li se po školství evropském, vidíme všude akci reformační ve školách. Není divu, že i naše školství tímto ruchem strženo: reformují se školy obecné po stránce praktické, hygienické, zavádí se umělecká výchova; rozšiřují se školy měšťanské na čtyři ročníky, chystají se radikální reformy paedagogií. Poměrně nejméně reformem zavedeno na gymnasiích, ač i tu v jednotlivých předmětech dosti praktických změn učiněno.

Letos přišla konečně řada i na náboženství; reformováno učivo prvých tří tříd gymnasia. Že tato reforma není ideálem naším, netřeba podotýkati, vždyť známy jsou všechny výtky novému katechismu; nicméně za daných poměrů vítáme i tuto změnu.

Tímto však drobtom nejsme a nemůžeme ani býti spokojeni. Když už reformovat, tož úplně a ne částečně! A tu nutno započítati hned od kořene, od škol obecných; mně však se zdá, že ještě dlouho a dlouho budou ty naše děti tam z Schustrovy biblické dějepavy učiti se, že na poušti padlo mužů okolo tříměsícma tisíců, o Jakoba „byl smutek za 70 dní“, že Antioch „začal od pýchy přestávati“ a j. Nevím také, jak brzy toho se docílí, aby text obvyklých modliteb byl totožný v katechismu a modlitebních knihách pro žáky (a přimyslíme-li si, že ještě rodiče učí děti těmto modlitbám a zase odchýlně, pochopíme ten chaos při společné modlitbě ku př. Angelus.) To jenom namátkou o školách obecných.

Poněvadž nyní zaveden katechismus i na školy střední, a sotva brzy co v tomto ohledu se změní, jest nutno, aby se přizpůsobily co do modliteb studentské kancionálky této novotě. Ostatně nynější „Chvalte Hospodina“ po stránce zpěvné jsou tak chatrný a nedostatečný, že déle se udržeti nemohou. Zaslouhuje chvály ona idea dáti týž kancional studentstvu i lidu, ale kdyby alespoň týž kancional lidový na gymnasiích ponechali! Vybrali jen několik písní z něho — a to nikoli nejvhodnějších —, místo aby raději k nim přidali několik nových; vždyť daleko spíše a snáze se nacvičí píseň nová se žactvem škol středních, než s lidem; a pak ohnivému mládí, práhnuoucímu po změně a novotě, musí se to zprotiviti, když stále tytéž písně z tak nepatrného výběru se opakují. Tak se jistě nebudí zájem pro bohoslužbu. Se svými kancionály nejsou spokojeni ani katecheti na školách měšťanských a obecných (nemají tam ku př. ani té nejpopulárnější písně „Bože chválíme Tebe“), což máme teprve říci my na školách středních, kde máme kancionálky daleko horší! Podali jsme už před dvěma roky referáty o tom — a jistě všechny vyzněly v nespokojenost — avšak zdá se, že všechno odloženo ad Kalendas Graecas!

Jako dodatek k náboženské naší reformě připojuji, o čem jsem se šífeji zmínil v čísle předešlém, že je velmi žádoucí, aby ve IV. třídě zavedena byla bible Nového Zákona, jež by zůstala příručkou až do oktávy. Měly by se souvisle přečíst alespoň jedno evangelium, Skutky Apošt. a některý list. Je to z paedagogického hlediska nezbytno, když později dokazujeme důvody vnitřními — čer-

panými z bible — authenticitu, integritu a fideidignitu knih novozákonních, nehledě ani k celé argumentaci scripturistické.

Tím by byl učiněn pro nižší školu střední alespoň krok ku předu. Ale což na vyšším gymnasiu? To zasluhuje důkladnější reformy! Zdá se mi, že direktivu do života odnášejí si žáci teprve ze tříd vyšších. V třídách nižších osvojují si dosti velký materiál náboženských poznatků, avšak i při vši praktičnosti pěstí se přece jenom nejvíc paměť; na vyšším gymnasiu teprve se učivo prohlubuje, roztrídňuje, urovnává a sjednocuje s jinými poznatky v harmonický celek; tu má náboženství, jak dí Spalding, uváděti v soulad naši intelektuální, morální a fysickou přirozenost. Pochopitelně, že v těchto čtyřech ročnících je práce katechetova nejobtížnější, ale také nejdůležitější, často pro život mládeže směrodatnou.

Tažme se, zda užíváme k tomuto cíli prostředků přiměřených a vhodných? Katechetovi musí býti vodítkem osnova a učebnice. Všimněme si obou! — Fundamentální zásadou paedagogiky je: „vyučuj postupně, nedělej mezer a skoků!“ Die naší osnovy probíráme božskou oekonomii spásy od Adama až po Krista, pak v době Kristově a v době Apoštolů; tím končíme nižší gymnasium. Neřadí se k tomu těsně logicky i chronologicky spásonosné působení Boha v lidstvu od Apoštolů skrze církve až na dny naše? Nebylo by tudíž správnější hned v V. třídě probírat dějiny církevní a ne teprve po tříleté pauze, kdy učivo jiných předmětů dávno uceleno a jenom se opakuje k maturitě? — Jiná zásada paedagogická zní: „postupuj od neznámého ku známému!“ My ve fundamentálce, dogmatice a morálce probíráme všechny ty systémy bludařů, jak se odchylovali od učení církve, a přece žáci těch vývojů, spojitosti a celého toho pásma dějinného neznají (z historie světské nanejvýš jen velice mlhavě). Naše učebnice předpokládají však znalost, které de facto tu není. Kdybychom však připojili k Nov. Zákonu historii církevní, jak jinak by musila později vyzníti ona argumenta historica u žáků, kteří znají už celou výchovu Boží v lidstvu!

Tím jsem už naznačil, jakým směrem spracovány dějiny církevní bych rád viděl. Hlavní zřetel má býti věnován výchovnému momentu církve ve společnosti lidské; má se ukázat v každé době život národů a tytéž akcentovati snahu církve ve svém působení, příkazech, zařízeních tento život zlepšiti, povznést; třeba upozorniti, s jakými překážkami jí bylo bojovati při tom, jak se jí to tu i tam nezdařilo, jak se musila akkomodovati, jak hledala vždy nových cest a nových prostředků (ku př. zavádění svátků, Treuga Dei, křížové výpravy, vigilie etc.), jak od nich upouštěla, když svůj úkol vyplnily. Když by se k této činnosti paedagogické připojila činnost karitativní, socialní a kulturní, není možno, aby si mládež nezamilovala církve, této matky dobré, jako není možno, aby hodné děti znajíce celé působení matčino v rodině, nestály se svými sympatiemi na straně matky, kdyby třeba otec při tom zuřil a je všechny týral. Nynější mládež po většině nezná toho vnitřního blahodárného života církve, odtud ta její lhostejnost ano i nepřátelství; vždyť tak často odnáší si dojmy, jakoby církve nic jiného nedělala, než kde jakou volnější myšlenku censurovala, soptila na všechny strany exkommunikce, interdikty a anathemata (cf všechny kanones, jimiž se hemží naše učebnice!)

Pravil jsem, že by bylo záhodno, aby přeložena byla historie církevní do kvinty; tím by se odpomohlo jinému zlu: odstranila by se z této třídy fundamentalka a apologetika. Všecek ten vědecký aparát zastaralý, všechny ty důkazy u žáka páté třídy nemají ceny. On tomu všemu věří, a my vnášíme často do duše jeho jenom pochybnosti. Ještě před dvěma měsíci ve IV. třídě vidíme ho, jak sleduje Nový Zákon s plným nadšením a zápalem — pozorují to vždy v kvartě — a teď počínáme si, jako bychom měli zcela jiného skoro nevěřícího člověka; dokazujeme mu v potu tváří to i ono a žák se diví: „ale nač to?“ — uvádíme

mu námitky, na které by snad nikdy v životě nepřišel, a pak ho trápíme, aby to vše vyvracel. Jak zcela jinak by působila apologetika v oktávě, kdy už tolik názorů si odporujících četl nebo slyšel, kdy si neví rady v chaosu všelijakých systémů a teorií. Oč snáze by se nám učilo tomuto těžkému předmětu, když bychom měli před sebou žáky už zralé s jistým fondem materialních i formálních vědomostí! Povážíme-li, že apologetika právě v době nynější je takového významu, ba náboženskou nezbytností, musíme ji na gymnasiu zdůraznit a také nejvhodnější dobu k jejímu studiu najít. Psychologie učí, že dojmy poslední jsou nejtrvanlivější; pro mnoho studentů jest oktáva posledním vyučováním náboženským, s nímž má vystačiti celý život. Měl by se tudíž žák právě na odchodnou učit zacházet zbraněmi křesťanské apologetiky a takto svých názorů životních hájiti.

Tím by bylo třeba změnití dosavadní osnovu takto: v V. třídě církevní dějiny, VI. dogmatika, v VII. morálka, v VIII. apologetika a sice v prvním semestru 3 hodiny týdně a v druhém jednu (poněvadž jsou písemné a ústní maturity a žáci se cele věnují přípravě ke zkouškám).

A ještě poznámku k osnově, této svěřací kazajce učitelů i žáků! Osnova jest mi jakýmsi povšechným plánem; co všeobecné, sotva se dá ad amussim provést v praxi. Není to možno a není toho ani třeba: jako není možno, aby všichni stavitelé všechny domy všude stavěli podle jedné šablony, třeba ministrem navržené, tím méně možno to u staveb duševních; jakési direktivy, jistých hranic je tu ovšem třeba, ale na prvním místě třeba pak přihlížeti k individualitě žactva, jejich ovzduší, jejich potřebám, časovým otázkám akutním, jejich budoucímu životu třebas i na újmu osnovy.

Jestliže toho nedbáno v náboženství, jestliže probírá se mechanicky paragraf za paragrafem, jestliže cpe se ustavičně ten nechutný intelektuální verbálismus bez všelikých digressí a životních aplikací, není divu, že s dvojnásobnou nevolí to nese žák; vždyť duch evangelia je duch svobody, veselé poslušnosti, ale nikdy mechanické šablony!

Vedle osnovy musí býti vodítkem učiteli zavedená kniha učebná. Výsledek vyučování náboženství má se jeviti více v srdci a mysli než v paměti a rozumu. Projděte naše učebnice vyššího gymnasia a řekněte, jak napomáhají k tomuto cíli! Zde třeba co nejrychlejší nápravy; neboť naše učebnice jsou velikým balastem žactva i učitele. Člověk neví, čemu by se více divil, zda naší trpělivosti, či našemu konservatismu; míním tu hlavně fundamentálku a dogmatiku a to po stránce věcné i formální.

O fundamentálce a apologetice už byla řeč; třeba tu knihy moderní řešící problémy časové, akutní. Musí státi na stanovisku konciliantním ku všem odvětvím pokroku lidského ducha; musí přihlížeti k výzkunům věd přírodních dle vzoru Gutberleta a Brauna, musí všimati výsledků náboženské vědy srovnávací (Gutberlet, Schanz), zkrátka musí nás navykát hledět okem otevřeným na nynější život se všemi jeho světlými stránkami i stíny.

Co se týká dogmatiky, myslím, že by byl už čas, aby všechny ty haerese dávných století a tisíciletí dány na zasloužený odpočinek anebo ponechaly se odborníkům, pokud žáci s nimi sotva přijdou do styku v životě. Otevřeme raději do kořán ty studnice vody živé — nauky Kristovy, ať pijí a se osvěžují, a neznechucujeme této vznešené nauky samými stíny bludů! Na nejvýš, až podáme jasně náboženskou pravdu a ukážeme její vztah k životu, mimochodem a drobným písmem zmiňme se o těch, kteří zde pobloudili. Teď zdá se mi, jakoby člověk před každou pravdou ty nešťastníky zbloudilé citoval z hrobu a hned se s nimi pustil do kontroverse. Jak jinak učil Spasitel! —

Po stránce formální bylo by si přáti, aby učebnice psány způsobem svěžejším a rozmanitějším. Teď dokazujeme jedno dogma za druhým tímto stereotypním: canones, Písmo z tradice, rozum, tak těžkopádně a kolikrát tak násilně až k omrzení. Při vši veliké úctě k sv. Tomáši Aq. myslím, že od jeho metody na gymnasiích můžeme upustiti. Vyzbrojte moderního člověka dnes celým tímto thomistickým aparátem a pošlete ho ze školy ven do života, a bude mu jako tomu stréčkovi Šelepovi v hanácké legendě, jenž několik generací v nebi probyl. — Vůbec se mi nezamlouvá na středních školách vědecká metoda analytická od katechismu počínaje až na horu. Na obecných, měšťanských i středních školách dlužno vycházeti od duše dítěte, ukázat mu konkrétně případy, jednotlivosti, — zkrátka život a pak z těchto poznatků tvořiti závěry, generalia, jinak je děsnou torturou počínat definicemi. Na vyšším gymnasiu třeba ovšem stavěti most od metody synthetické k metodě analytické, avšak to se děje při opakování; konečně snad touto methodou vědeckou mohla by se probírat apologetika v oktávě. Vzpomínám jenom, co to dá práce v septimě, než se probeře mravouka všeobecná a jak si oddechne učitel i žáci, když přijde k části speciální. Nemohlo by se to obrátit? —

Výtečný biskup americký Spalding ve své řeči o náboženské výchově pravil: „Nepotřebujeme nových pobožností a nových poutí, nýbrž nového ducha, ducha života a pevné vůle s veškerým nově nastřádaným poznáním i vědou, abychom sloužili Kristu a v něm všem dítkám Božím. Jest na bíledni, že až dosud oblíbený systém vychovávací za touto úlohou pokulhává.“ Tak o Americe. Že u nás úpadek smýšlení náboženského u studentstva bije do očí i laikům, dosvědčuje referát universitního prof. hraběte Tarnovského za školskou kommissi letos na sněmě v Haliči, kde vyličiv smutné toto, faktum, toužebně si přál reformy učení náboženského a zavedení maturity z náboženství.

Jest svrchovaný čas, aby se o těchto věcech uvažovalo a hledaly prostředky, jimiž by se úroveň náboženského života zvedla. Třeba tu práce intensivní a společné a to nahoře i dole. Dosud jsme byli ponecháni každý sobě a o věcech těchto jednáno často bez nás. Musíme žádati, aby se více péče věnovalo školství než dosud. Dnes jenom poukazuji, zda by nebylo s prospěchem tolikerym, kdyby jmenování byli zkušeni inspektoři náboženští s celou agendou jako inspektoři zemští, ale o tom někdy později. Zatím nutno, abychom sami přiložili ruku k dílu a dohodnuvše se s kollegy českými rozdělili si práci, alespoň co se týká učebnic.

DR. JOS. KRATOCHVIL.

Nová metoda pro počítání s čísly desetinnými.

Často stěžují si učitelé škol obecných, měšťanských i nižších středních, jak nesnadno je naučiti žáky správnému počítání s čísly desetinnými. Příčina jest jistě v nedosti vhodné methodě nynější. Bylo by zajisté nesnázi té nejlépe odpomoženo nalezením jiného, jasnějšího a logičtějšího způsobu podání této partie počtů. Tento nový způsob, jak doufám, je nalezen a usnadní práci jak učitelům, tak žákům.

Původcem nové této metody pro počítání s čísly desetinnými je vzácný můj přítel, starý zkušený paedagog Dr. H. Laras, který jí již po několik let s nejlepším prospěchem užívá u svých žáků v různých šlechtických rodinách. Když já došel jsem se svým chovancem k této partii počtů upozornil mne

na svou metodu a zapůjčil německý svůj rukopis. Spracoval jsem jeho návrh a podávám českému učitelstvu, doufaje, že mnozí rádi nové této metody použijí. Později požádáme i o schválení c. k. ministerstva vyučování.

I.

Úvod.

1. Základní pojmy.

Chceme-li při vyučování matematice dosíci dobrého výsledku, nutno, abychom předem stanovili pevné, nezvratné základní pojmy a zásady, často a vždy stejně je opakovali a důsledně se dle nich řídili.

Pro počítání s čísly desetinnými prvé a nejdůležitější základní pravidlo, prvá zásada zní:

Desetinná tečka zůstává vždy na svém místě.

Nesledování základního tohoto pravidla vede k množství chyb a bývá příčinou, že většina žactva nedosahuje naprosté jistoty při počítání s čísly, desetinnými. Nikdy však též nesmíme žákům opakovati známý onen nesmysl: „Číslo násobíme 10, 100, 1000 atd., přepíšeme-li k němu jednu, dvě, tři atd. nuly;“ znají-li to již odněkud snažme se stůj co stůj vypuditi jim podobná pravidla z hlavy.

Druhá zásada zní:

Posunovati můžeme a smíme pouze jednotlivá znaménka číselná neboli číslice, cifry.

Nutnost a oprávněnost tohoto pravidla vysvítá jasně ze správného pojetí:

2. Dekadického systému číselného.

Dekadický system číselný (ovšem i jiné číselné systemy) spočívá v základě svém na tom, že vedle sebe psaná znaménka číselná dle místa svého mají zvláštní t. zv. místní hodnotu. Stojí-li na př. číslo 1 neb 2 neb 3 . . . na místě jednotek, pravíme, že máme 1 2 3 . . . jednotky, na př. 1, 2, 3, . . . , K neb 1, 2, 3 . . . litry.

Stojí-li však jedna číselných těchto znamének na nejbližším místě v levo od jednotek, označuje tolik desítek, kolik dříve jednotek. Nazýváme proto nejbližší toto místo v levo: místo pro desítky. Jdeme-li ještě o krok dále v levo a dosadíme-li tatáž čísla na nové toto místo, mají zase hodnotu 10krát větší než desítky, tedy stokrát větší než jednotky; sluje proto místo toto: místo pro sta. Podobně na levo od set jsou tisíce, dále desetisíce atd., zkrátka docházíme k zákonu:

Každá číslice o jedno místo na levo pošinutá dosahuje hodnoty desetinasobné neboli 10krát větší než na místě předchozím.

Ježto pak po řecku deset se nazývá „deka“, nazván tento system dekadický, česky desítkový, nikoliv ovšem snad desetinný.

Jako tedy číslice na levo od jednotek řídí se zákonem deseti-násobné hodnoty, tak také číslice na pravo od jednotek. Není nejmenší příčiny, abychom řadu číselnou při jednotkách trhali. Pokračujeme-li tedy v řadě číselné i na pravo dle nahoře stanoveného zákona, bude míti nejbližší číslo od jednotek v pravo jen desátý díl hodnoty, jakou by mělo na místě jednotek. Nazýváme je proto desetina, podobně jako dalsí setina, třetí tisícina atd.

Z toho vyplývá, že řada číselná dle zmíněného zákona probíhá do nekonečna jak na levo, tak na pravo od jednotek. Třeba nám tedy pouze nějaké

značky, nějakého znaménka, jež by nám přesně označovalo místo pro jednotky. Značka tato je, d e s e t i n n á t e ě k a, která bohužel dle zakořeněného zvyku nepíše se n a d jednotkami, nýbrž v pravo svrchu od jednotek, čímž začátečnickům připravují se značně nesnáze a obtíže.

Obtíže ty snadno ovšem překonáme, když hned na počátku objasníme žákům, že ne desetinná tečka, nýbrž místo jednotek je věcí nejdůležitější, vlastním středem celého číselného systému; že desetinná tečka slouží jen k tomu, aby nám ukazovala, kde jsou jednotky. Kdybychom místo desetinné tečky zvolili jiné znaménko na označení jednotek, na př. $7\hat{2}48$, měli bychom práci snažší a vyhnuli bychom se mnohým obtížím a nedorozuměním u žactva.

V následujících řádcích tedy důsledně již mluvíme vždy o místech na levo a na pravo od jednotek, nikdy však na levo a na pravo desetinné tečky. Prvé tedy místo od jednotek v levo značí vždy desítky, kdežto prvé místo od jednotek v pravo značí desetiny. — Bylo by ovšem třeba změnit i výraz čísla desetinná a nahradití jej vhodnějším, ale aby práce nestávala příliš komplikovanou, podržujeme ještě výraz obvyklý.

II.

Počítání s čísly desetinnými.

Číslo v levo od desetinné tečky nazýváme obyčejně celky neb čísla celá, v pravo za desetinnou tečkou díly desetinné neb čísla desetinná. Číslo, kde se mimo celky i desetinné díly, neb i pouze tyto, tedy vůbec kde se desetinná tečka vyskytá, nazýváme čísla desetinná neb zlomky desetinné. Více ovšem je každé číslem desetinným.

Odpověď na otázku: Jak počítáme s čísly desetinnými? zní zcela správně: „S čísly desetinnými počítáme zrovna tak, jako s čísly celými.“

1. Sčítání.

Sčítání znamená hledati číslo, jež by se rovnalo dvěma neb více číslům spolu vzatým. Dle zásady, že jen rovné k rovnému můžeme přičísti, že tedy nemůžeme zrovna tak sčítati jednotky a sta, jako husy a voly, vyplývá pravidlo: Čítance piš pod čítance dle místních jejich hodnot a pak sčítej. Jsou-li čítanci pouhé celky neb obsahují-li též díly desetinné, to na pravidlu ničeho nemění. Dva desetinné zlomky napsali jsme tedy správně pod sebe, jsou-li tečky desetinné jedna pod druhou.

Cvičení: Napiš správně pod sebe a sčítej:

7250·34, 810, 0·957,; dále 0·0523, 47, 236·5, 9·206, 57·645, 0·2087, 544·393.

Sčítání tedy čísel desetinných nepřekračuje nejmenších obtíží.

2. Odčítání.

Odčítání znamená hledati rozdíl dvou daných čísel. Pro odčítání platí tentýž zákon, jako pro sčítání a počítání s čísly desetinnými, je tedy stejné jako s celými. Příklady jsou na snadě.

3. Násobení.

Násobení znamená jisté číslo tolikrát vzítí, kolik druhé číslo naznačuje. Máme-li tedy jekékoliv číslo desetinné na př. 40·732 násobiti 5 jednotkami, musíme vzítí 5krát jak tisíciny, tak setiny, tak desetiny atd.; tu však tisíciny přirozeně zůstávají tisícínami atd. násobíme-li je 1, 2, 3 . . . 9 podobně jako

setiny setinami atd. Násobíme tedy číslo desetinné zrovna tak jako číslo celé, jen že tisíce píšeme přesně pod tisíce, setiny pod setiny atd.

$$\begin{array}{r} 40\cdot732 \times 5 \\ \hline 203\cdot660 \end{array}$$

Odtud vyplývá pravidlo: Jednotkami násobíme jakékoliv číslo, když součin píšeme přesně pod násobená místa.

Měli-li bychom násobiti nejen 5 jednotkami, nýbrž na př. číslem 245, začneme zase jednotkami a píšeme částečný výsledek přesně pod jednotlivá místa násobence. Potom přejdeme k číslu 4. To značí však desítky, pročež každé jím násobené číslo označuje taktéž desetinásobek číslíce předchozí, číslo však, které jest desetkrát větší předchozího, musí býti o jedno místo dále na levo. Nutno tedy částečný výsledek násobence násobeného čtyřmi desítkami pošinouiti o jedno místo v levo. Odtud pravidlo: Desítkami násobíme, když částečný výsledek pošineme o jedno místo na levo.

$$\begin{array}{r} 40\cdot732 \times 245 \\ \hline 203\cdot660 \\ 1629\cdot28 \end{array}$$

Podobně pravíme o stech: Sty násobíme, pošineme-li částečný výsledek o dvě místa v levo.

Ježto tedy leží desítky o jedno, sta o dvě, tisíce o tři místa v levo od jednotek, zní pravidlo pro násobení celým dekadickým číslem: Každé číslo, jež leží o jedno, dvě, tři atd. místa v levo od jednotek, posunuje i svůj částečný součin o jedno, dvě, tři atd. místa dále na levo od součinu jednotek.

Tím máme snadný a přesný prostředek k násobení jakéhokoliv desetinného čísla dekadickým číslem celým. Začítí můžeme kterýmkoliv číslem v násobiteli.

Příklad:

$$\begin{array}{r} \text{a) } 0\cdot27508 \times 2749 \\ \hline 2\cdot47572 \\ 11\cdot0032 \\ 192\cdot556 \\ 550\cdot16 \\ \hline 756\cdot19492 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{b) } 0\cdot27508 \times 2749 \\ \hline 550\cdot16 \\ 192\cdot556 \\ 11\cdot0032 \\ 2\cdot47572 \\ \hline 756\cdot19492 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{c) } 0\cdot27508 \times \overset{2413}{2749} \\ \hline 11\cdot0032 \\ 550\cdot16 \\ 2\cdot47572 \\ 192\cdot556 \\ \hline 756\cdot19492 \end{array}$$

Pozn. k c). Malé číslice nad násobitelem značí postup, jak chceme tvořiti částečné součiny.

Kdo jednou pochopil uvedené pravidlo, pozná, že ho možno dobře užít i pro místa, jež jsou na pravo od jednotek, tedy pro skutečná místa desetinná; neboť stejně jako čísla na levo od jednotek pošinoují částečný svůj součin na levo, pošinoují čísla na pravo zase svůj součin na pravo o tolik míst, o kolik jsou vzdálená: desetiny tedy o jedno, setiny o dvě, tisíce o tři atd.

Tím stává se i násobení čísla desetinného desetinným snadným a hlavní pravidla zní: Každá číslice v násobiteli pošinouje částečný

svůj součin o tolik míst na levo neb pravo, o kolik míst jest vzdálena sama na levo neb na pravo od jednotek.

Příklad: a) $32 \cdot 4058 \times 0 \cdot 753$

$$\begin{array}{r} 22 \cdot 68406 \\ 1 \cdot 620290 \\ 972174 \\ \hline 24 \cdot 4015674 \end{array}$$

Pozn. Začali jsme desetunami. Desetiny jsou o jedno místo na pravo od jednotek, pošunují tedy částečný svůj součin o jedno místo v pravo v našem př. na místo stotiseč.

b) $720 \cdot 46 \times 9004 \cdot 5$

$$\begin{array}{r} 648414 \\ 288184 \\ 360230 \\ \hline 6487382 \cdot 07 \end{array}$$

Pozn. Začali jsme 9 tisíci t. j. číslem o tři místa v levo od jednotek, proto pošunut i částečný součin o tři místa v levo.

Nejvyšší výhody této metody poznáme zvláště při kráceném násobení.

4. Dělení.

Dělení je buď rozdělování na části neb měření. Mám-li na př. 100 K rozdělit mezi 20 osob, pravím, že rozdělím 100 K na 20 dílů: t. j. dělím $100 : 20$. Pravím-li však 5 kg kávy stojí 10 K; kolik stojí 20 kg? Odpovídám: 20 kg stojí tolikrát 10 K kolikrát 5 kg ve 20 kg je obsaženo.

V prvním případě dělil jsem číslo pojmenované nepojmenovaným, podíl je tedy stejnojmenný s dělencem; v druhém případě však dělenec a dělitel jsou stejnojmenní, podíl číslo nepojmenované. Dělení tedy znamená, zkoumati, kolikrát dané číslo je v jiném daném čísle obsaženo. Dělení je tedy obrácené násobení.

Jako při násobení hlavní váhu jsme kladli na přesné určení místní hodnoty každého částečného součinu, tak i při dělení nejdůležitější jest přesné stanovení místní hodnoty podílu. Ježto však stanovením místní hodnoty prvního neboli nejvyššího čísla podílu stanovíme i ostatní, jest jedinou naší úlohou stanoviti tuto prvou číslici podílu. Mohli bychom tedy prostě obrátiti zákony vytčené pro násobení, ale to by bylo pro mnohé žáky dosti těžké. Na štěstí však máme způsob daleko snadnější k určení této místní hodnoty. Pravidlo pak zní: Stejně místo dělence dělené týmž místem dělitele dává vždy jednotky, nebo kratčejí: Stejně děleno stejným dává jednotky. Dělim-li jednotky jednotkami dostanu přirozeně jednotky, jako dělím-li desítky desítkami dostanu jednotky, sta sty zase zase jednotky, tisíce tisíci zase jednotky, setinami jednotky atd.

Mám-li tedy dělit, ptám se nejdříve po nejvyšší hodnotě dělitele, budiž na př. sta. Potom hledám i v dělenci sta a pravím: Sta dělena sty dávají jednotky; nejvyšší však číslo dělence jsou desetitisíce i pravím: na místě set budou „jednotky“, tisíc „desítky“, desetitisíc „sta“. V praxi tedy pravím: Zde budou jednotky, zde desítky, zde sta. Desetinná tečka se napíše za jednotkami a pak počítáme mechanicky dále.

Příklady:

$$1.) 5782 \cdot 4 : 342 \cdot 65 = 1 \cdot$$

Pravím tedy:

Tři v pěti je 1krát, jednotku tu napíšu a určím její místní hodnotu uvedeným způsobem. Sta dělena sty dávají jednotky, poněvadž 5 jsou tisíce, píši jednu o jedno místo v levo od jednotek a značí mi tedy desítky.

$$2.) 247 \cdot 84 : 0 \cdot 528 = 4 \dots$$

Pravím: 5 ve 24 je 4 krát; 4 bude nejvyšší číslo podílu, ale jaká jeho místní hodnota? 5 však jsou desetiny, tedy

desetiny dělené desetinami dávají jednotky, musím tedy dojít k 24, ale při 7 by byly desítky, při 24 tedy sta. Příklad tento nám též praví, že nutno dávat pozor, zda prvé číslo podílu vyšlo dělením jednoho neb 2 čísel dělece

$$3.) 9 \cdot 5728 : 748 \cdot 2 = 0 \cdot 01 \dots$$

$$4.) 12 \cdot 748 : 5482 \cdot 3 = 0 \cdot 002 \dots$$

Hlavní věcí je opakovati často žákům, že na levo od jednotek jsou desítky, sta atd., na pravo však desetiny, setiny atd. Vžil-li se v to žák úplně, určí vždy snadno místní hodnotu podílu a vše půjde snáze. Nacvičili-li jsme důkladně tyto věci, jest zkrácené počítání s čísly desetinnými, jakož i počítání s čísly neúplnými, naprosto snadné. (Příště dále.)

VERITAS.

Volná škola.

(IV. LIST ZE SLEZSKA):

V ýtku p. Krejčího, jakoby ovoce náboženské výchovy školní nebylo v pozdějším životě mládeže viděti, nepovažuji za oprávněnou, tím méně za pravidlo všeobecně platné. Připustiti arci třeba, že je dosti mládeže zločinné a patrně bude bohužel vždy. Než nebudiž také zapomínáno pravých příčin toho. Filosofům ovšem, kteří jako p. Krejčí vyrostli v poměrech příznivých, sotva známy budou ty pečeňy mravní bíd, jaké se tak hojně jeví v rodinách nejnižších tříd, ba i ve vysokých kruzích společenských, hlavně kde nastoupily vládu lihoviny, prostitute a j. neřesti, kde mládež denně vidí a slyší věci a řeči, které jich cit a stud záhy ubíjejí, kde na mládež škole odrůstající na každém kroku číhá zlý příklad a pohoršení.

Jak nemá v takovém bujném pleveli zrnko nauky náboženské udušeno býti!

A co teprvé ty dědičné dispoice! Jako v mrtvé lesní půdě často ještě za sychravého jara zárodky různých jedovatých hub mocí se derou na povrch, když čas jejich přijde, tak i zděděné po rodičích vášně a náruživosti propukají s lety mladickými i v naší mládeži. A proti těmto dědičným hříchům je boj tak těžký, a nejsou jimi ušetřeni ani lidé učení, lidé vědy a umělci.

Faktum jest: hřích nevymizí z lidstva, dobře, když to zvíře ve člověku aspoň zkrotíme.

A čím? ptám se těch, kdož chtějí náboženství vyloučiti z výchovy školní mládeže, snad naukami, které s vyšší morálkou nemají souvislosti, jako matematika, fysika, filologie, tělocvik, mythologie, nebo docela Darwinova nauka o zvířecí příslušnosti člověka, o vládě hmoty a náhody ve vesmíru, o jistých silách a zákonech bez Tvůrce, bez všemoudrého původce?

Čirý materialismus zůstane vždy špatným prostředkem vychovatelským, nebo zapírá nejučinnější pohnutí k dobrému životu, totiž Prozřetelnost řídící osudy lidské. Ti, jež s p. Krejčím volají po výluce náboženství z výchovy mládeže školní, sice nám ještě nepostavili příkladu lepší výchovy beznáboženské na svých vlastních dětech, příkladu hodného k následování, ale přes to činí si o lidech beznábožensky vyrostlých idyllický obraz.

Ze své zkušenosti mohu o věci té toto pozorování podati:

Přišel jsem před 18 lety na jistou horskou stanici v Bezkydech a tu jsem zvěděl toto: Ještě před 60 lety bylo v krajích těch škol velice pořádku, na celé

míle sotva jedna a to ještě s učitelem-řemeslníkem, který mimo něco psaní, počtu a čtení nebyl o nic výše nad ostatními.

Do nejbližšího kostela měla většina horalů několik hodin cesty a proto leda v největší svátky tam došli. O náboženském životě nebylo tudíž u nich skoro potuchy, tedy ani o klerikalismu.

Jakým byl tedy idyllický ten život jejich?

Trochu nucené práce v den všední, ovšem ne dlouho, nebo slabá strava (zemáky se zelím třikrát denně) nedovolila vytrvati v práci namáhavější. Do práce se šlo po osmé ráno a z ní o čtvrté po poledni. Ostatek času a neděle proseděli v tupém dumání, hovoru o všedních věcech, ve sprostých žertech aneb i hádkách a zlosti, ne-li v bitce.

Malý výdělek z pola vyšel na potřeby nejnnutnější, z pola na kořalku a co ten dovedl v čas tanečních zábav nebo při dlouhé chvíli vůbec, o tom svědčil veliký počet křtinů, žebráků a nemanželských dětí.

Ty drobtý náboženských pojmů, které jednou za měsíce pochyceny ve vzdáleném kostele, jako vysoko vznášející se mlha pramálo měly účinku na jich život. O školním vzdělání byly názory dosti pohrdlivé.

Duchovenstvo farnosti pohodlné, spokojilo se vědomím, že má velikou farnost a hojné příjmy štolové, na to ještě lid dbal, poplatky ty však při první příležitosti vyčítaje.

Ba podobalo se, jakoby duchovenstvu „idyllické“ ty poměry byly vhod.

Než přišel mladý kaplan, pravý to nadšený muž boží a seznav poměry vzdálenější části své farnosti, pojal úmysl — reformace. Se sebezapřením v pravdě apoštolským používal příležitostí, když zaopatřoval nemocné, k poučování horalů, zavedl křesťanská cvičení, ovšem ne ona všední, vypočtena jen na paměť katechismu, liturgie a pověstí Starozákonních, nýbrž hlavně na výklad ethiky křesťanské, na vystižení ducha křesťanství za prvních dob jeho trvání.

V důsledku této umravňovací práce přibývalo v rodinách nejen knih náboženských, ale i — abstinentů a přátel školního vzdělání.

Ve shodě s poctivým duchovním působil i později sem příšlý učitel na zušlechtnění nábož. života lidu jak účastenstvím na cvičeních, tak povzbuzováním lepších z občanů a hle, oba ti muži podali důkaz, že pokrok vědy a umění docela dobře mohou jíti v ruce se šlechtním náboženstvím, že učitel a kněz nemusí sobě vzájemně překážeti, na sebe žárliti a poměry v obci otravovati. Ještě po letech vzpomínali občané té pěkné harmonie obou mužů a vychovatelů svých!

Oč, laskaví čtenáři, prýští z této harmonie více životní moudrosti, než z nynějších moderních časopisů našich plných hádek, svárů a zloby, než z těch různých táborů nesoucích jen své chyby a vášně na trh veřejnosti!

Ano, jsem pevně přesvědčen, že všechno to volání po volné škole, po vyloučení náboženství a duchovenstva ze škol neprýští ani tak z nechuti učitelstva k náboženství, jako více z nechuti k většině duchovních, protože různosti povah a směrů práce činí svorné působení obou stavů ve škole mnohdy nemožným.

Uznávám, že duchovenstvo má tu — i přes autoritativní vliv svůj na lid — těžší stanovisko než učitelstvo, jednak pro své odlučné povolání, jednak i pro vzdálenost od školy aneb i pro zásadní nechuť části učitelstva k duchovenstvu vůbec.

Než — jak i nemilo — musí to jednou vysloveno býti, že i na duchovenstvu vážne chyba a to nemalá.

Velikou chybou bylo, když po zrušení konkordátu r. 1869 tehdejší duchovenstvo ztrátu své moci nad školstvím dalo často až nespravedlivě cítiti učitelstvu, tomuž učitelstvu, které tím přece vinno nebylo!

Co tu tajného i zjevného zášti mezi kněží a učiteli téže farnosti, co tu sváru mezi starými předáky obce slujícími vychovateli lidu! Ano často mladičky kněz sotva vyšlý ze semináře vssav na první své stanici jed nenávisť k učitelstvu kaceřovanému od místního faráře vystupoval taktéž jizlivě, pomluvačně, nepřátelsky proti sebe staršímu, v práci školní zmořenému učiteli, jej v očích lidu zlehčuje! Ač neupírám, že stesky starých učitelů na bývalou nadvládu duchovenstva nad školou byly přechasto neoprávněné, že nevzdělanému mnohdy dříve učitelstvu bylo rozhodně podvoliti se výše vzdělanému duchovenstvu, ač neupírám, že sváry mezi učitelstvem (zvláště na víceřídnicích školách!) i dnes ještě bující o nic mírnější nejsou snad než byly kdysi mezi učitelstvem a duchovenstvem a tedy nechť radikálních pokrokářů-učitelů k duchovenstvu vůbec s ohledem na sváry ve vlastním táboře a s ohledem na rozdíl mezi kněží a náboženstvím samým nejsou oprávněny: trvám přes to na tom, že především na duchovenstvu jest: jedním, přiměřeným posláním jeho ve společnosti lidské umožniti harmonii mezi oběma stavy a tím otupiti i osten nechuti k náboženské výchově mládeže vůbec.

Ať si je naše duchovenstvo vědomo pravdy, že těžkost stavu jeho neleží v ničem jiném, než v sebezapření; ať si je vědomo, že bývalá bezpodmínečná autorita duchovenstva za našich časů stala se již — podmíněnou zásluhou; ať si je vědomo, že posláním jeho v nynější moderní společnosti vyžaduje praktičtější přípravy v seminářích, než jindy; nebo jisto je, že potřeby o směry naší společnosti jsou jiné, než kdysi byly. Naše křesťanská společnost nezůstane přece vždy jen posluchači slova, ona tíhne v pokročilejších vrstvách svých po oduševnění náboženských nauk a užití jich v životě skutečném. Co tu zbytečné mystiky z dob středověku, co tu zbytečné zevní slupky odpadá jako u zralého ovoce a čisté jádro učení Kristova stává se esencí vyššího života vzdělaného křesťana.

Podobá se, že plniti se počínají slova božského Mistra k Samaritance: „Ženo věř, přichází hodina, kdy praví ctitelé Otce nebudou se klaněti více ani na této hoře, ani v Jerusalemě, nýbrž v duchu a v pravdě, nebo Bůh je duch!“ Jaké stanovisko, jaké povinnosti duchovenstvu našemu nastávají oproti takové změně náboženského života lidu, netřeba snad blíže líčiti. Chybou jen by bylo, tuto eventualitu neuznati. Osudnou chybou by bylo, kdyby se duchovenstvo dalo pokrokem náboženského ducha v národě předstihnouti.

Žádnému v pravdě poctivému a pokrokovému učiteli a vzdělanci vůbec nezapadne vyloučiti náboženskou výchovu ze škol k vůli ní samé; ale odluka ta mohla by časem přece nastati, kdyby duchovenstvo nebylo přístupno požadavku reformace toho vychování — době přiměřené. Vážným momentem buďte mu události v jiných zemích, jmenovitě ve Francii a v dohledné snad době i v Uhrách, Itálii a jinde. Převraty takové přicházejí z pravidla náhle, ale jsou tajně připravovány a překvapují pak církve uholedbanou v jistotu své autority v lidu. (Pokrač.)

ALOIS ADAMEC :

Kreslení na našich školách obecných.

III. školní rok.

A. Opakování a důkladnější nacvičení látky z II. šk. roku.

1. Přímký. Sešit (obdélník), prapor s křížem (čtverec), kříže Cyrillo-Methodějské čili baby, kapesník (čtverec v jiné poloze), řadění čtverců (lem), pravítko (trojúhelník) a j.

2. Kružnice. Různé ovoce, zámek, terč, měsíček, hodiny, vozík, jablíčka z národních ozdob a j. v.

3. Ellipsa. Angrešt, zrcadlo, brouk, medaillon, kování na zámek, lemy a m. j.

B. Látka nová.

4. Vejcovka. Vajíčka, kraslice, lžice, magnet, šípek, žalud, ptáček, pavouk, vejčitý list a j.

5. Čára srdčitá. List svlačce, řadění téhož listu (lem), srdíčko z národních ozdob a j.

6. Čára vlnitá. Nádoby a lemy.

7. Tvary složité (smíšené) a volné. Štít, kladivo, nůž, kosa, srp, podkova, lopata, kleště, nůžky, šavle, trubka; lusky, makovice, listy, květy, motýli; snadné sestavy ozdob národních.

Žáci se cvičí v měření, odhadování a přirovnávání délek. Dělí přímky na dva i na tři díly. — Totéž, co bylo řečeno o kreslení ve II. šk. roce, platí i zde. Barevných tužek bud' ještě častěji užíváno.

Věci nelze kreslit vždy v udaném pořádku; tím by hodina kreslení vzdálila se zcela předmětů ostatních, čehož připustiti nelze. Kreslení, majíc vzdělávatí ducha, musí spojeno býti s duševními zájmy, jež budí ostatní vyučování. Srp na př. nesmíme kreslit, když naň v postupu řada došla, nýbrž tenkrát, když ostatním vyučováním zvláštní zájem proň zjednan byl. Učitel na nižším stupni má nepopíratelné výhody, že může snadno zachovati koncentraci veškerého učiva a tudíž i kreslení. Právě tím stane se mu kreslení předmětem vždy novým a lákavým. Jeho zájem, jeho chuť k práci a radost z ní přejde na celou třídu. Tím má učitel dětem předcházeti, nejenom vědomostmi a zručnostmi, jen tak se stane, že — omnia sponte fluant. Hodina kreslení může býti hodinou radostí, ale také — trýzní pro děti i učitele. (Příště dále.)

R—Y.

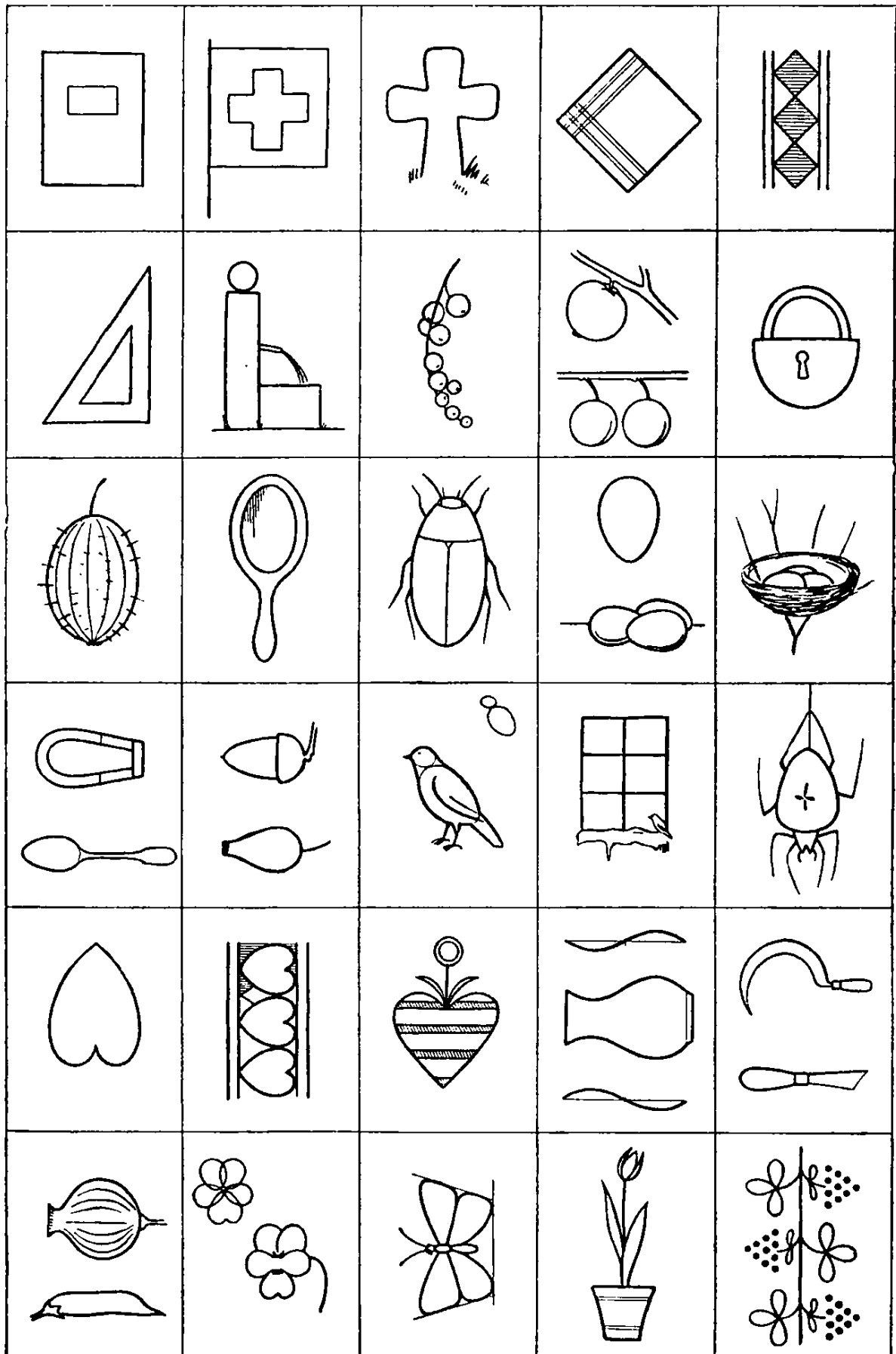
Slovanský obzor.

Poláci a Rusíni.

Při anketě svolané koncem roku minulého v záležitosti úpravy platů učitelských v Krakově apelloval P. Vlasýjčuk, rusínský učitel z Javorova na shodu učitelů polských s rusínskými. „Kollegové rusínští stejně vroucně jako polští touží po vzájemné bratrské shodě a jednotě jako rovní s rovnými, ubozí s ubohými. Dle referatu Zaleského je potřebí, aby se stalo učitelstvo haličské rovné dle platů úředníkům státním tři nejnižších tříd, obnosu 6 až 7 milionů. Ankety účastnilo se 520 delegátů.

Na dům „Družstva paedagogického“ (polského) povolil haličský sněm 10.000 kor. splatných v 10 letech.

V pařížském týdeníku „Le courier Européen“, pod vrchní redakcí Björnsona Björnstjerna v anketě o Němcích pronesl Henryk Sienkiewicz slova: „Milovati náleží vlasť na prvním místě a bez ustání přemýšleti o jejím blahu; hned však jest první povinností pravého vlastence starati se o to

III. školní rok.

aby mysl národní nebyla ve sporu s blahem celého lidstva. „Heslem všech vlastenců má býti: Skrze vlasť k lidstvu“. Jinými slovy: Vlastenectvím k humanitě!

Dle zprávy „Kola polského“ vykazuje živel polský v Bukovině nepopíratelný pokrok. V černovickém učitelském semináři systemisováno místo hlavního učitele pro jazyk polský. Povinností jeho bude učit polštině jako neobligatnímu předmětu na obou černovických gymnasiích i na řecko-východní realce. Velkému počtu dětí polských v Černovicích a okolních okresích gurahumorskem a sučavským opatřilo „Kolo“ školní pomůcky, zasadilo se o brzké otevření školy polské v Pleszu a v Bulaju u Sučavy.

Polské „Družstvo Pedagogické“ rozdalo za dobu 25iletého trvání svým členům podpor a stipendií — 40.000 korun!

Čeho má čekati učitelstvo polské od soc. demokratů, ukazuje „Szkola“ (v č. 4.) uvádějíc slova demokrat. poslanců, přítomných valné hromadě delegátů Ped. družstva: „Veškeré bojovné pobídky pochodící od učitelstva, všechny hrozby a výčitky na zatvrzelost zpátečníků osvěty lidové jsou zcela směšny a dětinsky, připomínajíce rytíře táhnoucího s motykou na slunce; pocházejí ony totiž od lidí rozbitých na atomy: národnostní, politicko-strannické a dokonce i dle pohlaví, jak patrně z petice podané sněmu od jistých učitelek, které svým kollegům předhazují nedostatek vzdělání a intelligence a závidějí blahobytu.“

Odbor „Ped. Druž.“ v Lancutě při valné hromadě za přítomnosti 70 členů mimo jiné přijaté návrhy uznává potřebným a vybízí úsilně členstvo, aby účastnili se života veřejného i prací obyvatelstva, by spojili se s lidem ku společné akci za dobro otčiny, církve, školy, lidu i učitelstva.“ Co pak bychom my, svobodomyšlný a pokrokový národ, takovým učitelům za veřejný projev příchylnosti k církvi udělali?

Komité pro zbudování učitelského sanatoria na lednové schůzi ve Lvově se usneslo podati žádost k ministerstvu o povolení loterie ve prospěch sanatoria. Vydají půl milionu losů po koruně. Za čestné předsedy usneseno požádati: místopředsedu, maršálka zemského, všechny tři lvovské arcibiskupy a čelné dámy.

Prodáváním různých věcí na ulicích i po veřejných místnostech živí se ve Lvově 130 školních chlapců a děvčat. Prodej ten je zkázou pro mládež. Ukázalo se u nich 30 případů krádeže, 13 přestupků proti mravopoctnosti, 47 případů zpurnosti a 3 venerických nemocí.

Na sjezdu (22.) nár. učitelů polských ve Varšavě usneseno domáhati se, aby vyučování ve škole obecné bylo povinno v jazyku polském a ve školách nižších aby nebylo vyučováno jinému jazyku než mateřskému. Veřejnost polská vyzvána, aby bez odkladu přistoupila ku zřízení soukromých učitelských seminářů. I záležitost nového časopisu učitelského všestranně byla ventilována.

Ve Varšavě zemřelý Polák Jan Krahelski cdkázal pro učitelský ústav v Těšíně 1000 rublů, polské škole v Těšíně 2000 rublů, obecné škole polské v Moravské Ostravě 1000 rublů, družstvu lidové osvěty v Krakově 4000 rublů a jiným.

V ruském Polsku bylo přes 200 polských učitelů zbaveno míst, dílem ještě uvězněno, dílem pokutováno, že zaváděli vyučování jazyku polskému ve školách ruských. Kollegové jejich zaslali Polákům haličským list, ve

kterém úpěnlivě prosí o hmotnou podporu rodin nešťastných učitelů. Aby mohlo býti rodinám dáno po 100 rublech, bude potřeba sebrati okolo 30.000 rublů (90.000 korun).

Varšavský „Przeгляд Pedagogiczny“ nastupuje po dvacáté páté roční svou vycházku, oděš se novým rouchem i jménem: „Szkoła Polska“. Zajímavým jest článek v čís. 1. „Projekt programu školního“. Vedle věcí všeobecně známých, jichž ve škole třeba dbáti, rozděluje referent Pavel Sosnowski předměty (ve škole střední) v 6 skupin, jimž má býti věnováno učebných hodin od 33 až do 41. Navrhuje dále, aby přednášelo se pouze 45 min., ostatních pak 15 z každé hodiny dalo se prázdno, by žák měl čas přemýšlet o tom, co slyšel. Půl dne za týden prázdno, v poledne 2 hod. volno. Při škole má býti hřiště, pro nepříznivé počasí pak jiné kryté, pak sál, v němž se v čas pausy mohou žáci shromažďovati, zahrádka ku pozorování vzrůstu rostlinstva. Udává celý řad druhů a odrůd, jež třeba v zahradě pěstovati ku užitku vyučování botaniky. Pro školy žádá vlastního lékaře, který by nejen léčil choroby, ale jim i zabraňoval, sleduje bedlivě zdravotní stav a vývoj žactva a dle toho zařizuje i cvičení těla, hry zábavy a j.

Náladu na zahájení stávky mezi učitelstvem polským ničí krakovský „Głos Narodu“, jako mráz květiny. Pravdivě poukazuje na to, že škola jest věcí velmi nepopulární. Rodiče a poplatníci by se jenom radovali, ježto by jim děti nechodící do školy mohly ve prácech domácích i polních pomáhati. Těžko srovnávati výhody stávky učitelské se stávkou železničních nebo poštovních zřízenců. Stávkou těchto je celý aparát státní přiveden z kolejí, život obchodní a průmyslový vázne. O stávcé učitelů toho tvrditi nebude lze. Povinná návštěva školní — jak zkušenost okresních školních rad a pokuty pro zanedbání školy svědčí — jest institucí přece jen vnucenou a proto po většině neoblíbenou. Vystoupí-li pak také ze všech spolků a družstev, kdež s lidem a pro lid pracují, pak obliba jejich u lidu tím více poklesne.

Rusínské „Družstvo Pedagogické“ čítalo koncem roku 1905 3300 členů soustředěných v 28 skupinách. Majetku ma družstvo 40.000 K.

V Bukovině před rokem postaveno učitelstvo dle platů na roveň úřednictvu tří posledních tříd. Nyní opět poskytl zemský sněm učitelstvu výhody. K dosažení plné pense jest třeba dle nového zákona 35 služebních let, počítajíc od zkoušky způsobilosti. Po desíti, výmínečně pak po 5 letech činnosti ve případě fysické neschopnosti nesmí obnášeti pense méně než 800 korun.

V Moskvě vydal G. Klečkowski knihu „Sovremennoe vospitanie i novye puti“ (Současné otázky a nové cesty), v níž nazývá dosavadní školu hroznou temnicí, kde vládne „hloupé klanění se grammatice“. Škola má se svobodně rozvíjeti, pak bude vychovávatí lidi svobodné a myslící.

Slovinci.

Podružnice (filiálka) „Slomšekova svazu“, katolického spolku slovinských učitelů, měla valnou hromadu v Idriji za účastenství 21 členů. Malý oproti nám národ slovinský má více rozhodných učitelů katolického smýšlení, než-li bychom tušili.

Na návrh zemské školní rady povolilo ministerstvo vyučování hlavnímu učitelí na učitelském ústavě v Lublaní Frant. Suherovi zřízení pokračovacího kreslířského kursu pro učitele obecných a měšfanských škol. Kurs bývá vždy ve čtvrtek od 2. do 4. hod. odpol. v kreslířně ústavu v Lublaní.

Zákon o úpravě učitelských platů v Gorici byl J. V. císařem schválen.

Počátkem roku 1907 má vstoupiti v život nová úprava učitelských platů v Korutansku. Jménem finančního odboru referoval poslanec dr. Steinwender. Platy budou míti takové: učitelé 1200—2000 K postupně o 200 K, učitelky pak 1000—1600 K, postupně o 150 K výše. Podučitelé i podučitelky 800 K. — Na měšťanských školách 2000—2200 K učitelům a 1600—1800 K učitelkám. 25% učitelstva má se zařaditi do I. a II. třídy, 20% do III. tř., po 15% do IV. a V.

Na sjezdu učitelském v Terstě padlo mnoho slov proti náboženství a církvi. Následky toho se již objevily. Obce podávají stížnosti zástupci vlády na jednání učitelů. Ve protestu obce a poplatnictva ze Sv. Kříže, opatřeném 146 podpisy, se praví: „Podepsaní žádají: 1. aby učitelé vychovávali naše děti v duchu nábožensko-mravním, 2. aby učitelé nechali víru a církev na pokoji, 3. aby se učitelé účastňovali školních mší sv. a měli dozor při nich, 4. aby se pp. učitelům z kompetentních míst dalo vědět, že otec je pánem svého dítěte a ne nevěrecký učitel“. Smutno, však bohužel pravdivo jest, že dosud ještě mnozí učitelé neprohlédli a sedají na lep nevěreckým křiklounům, nedbajíce, že tak staví se proti lidu, mezi nimž žijí. Pak se divme, že k vůli několika bezcharakterním lidem stává se celá škola a stav učitelský poplatnictvu solí v oku. S druhé strany však rovněž smutná pravda, že lid působnost učitelů, smýšlením i veřejnými projevy katolických, neoceňuje dle zásluhy.

Samostatná třída pro slabomyslné děti zřízena jest na I. městské obecné dívčí škole v Lublani. Bylo by třeba i jinde tak učiniti!

Okresními inspektory ve slovinských krajích již. Štýrska jmenováni 3 nadučitelé, 2 učitelé a ředitel ženského paedagogia mariborského.

V Mariboru zřízena „Svobodná škola“. Už tedy i Slovinci budou pokračovati!

„Slovenske pravice“ vycházející v Celji oznamují, že jest čekati nové pronásledování Slovinců v již. Štýrsku. Tak prý se usnesli ve Štýr. Hradci vůdcové a odrodilci z již. Štýrska. Již také se jeví následky; učitelé slovinští s lidem cítící jsou překládáni a indifferentními neb ještě horšími nahrazováni. Inspektorem jmenován v slovinském okrese Němec: Dr. Wenigerholc, lékař. — Odsoudili jsme již dávno snahu některých slovin. jednot učitelských ve Štýrsku vstoupiti s jinými jednotami německými v jeden „Lehrerbund“. K vůli stavovským záležitostem nesmí se ztráceti se zřetele národnost.

V týdeníku „Učiteljski Tovaryš“, který je orgánem rakouského jihoslovanského učitelstva (směru liberálně-radikálního) v celých 8 sešitech probírá se otázka passivní resistance učitelstva. Jedná se v první řadě o učitelstvo kraňské. Pisatel tvrdí oproti nepřátelům, že učitelstvo má lid za sebou. Divno, jestli tomu do opravdy tak, proč trvá tak dlouho vášnivý boj za úpravu platů? Praví: (seš. 5.) „Všechny kollegy a kollegyně prosíme, aby s pozorností sledovali naše rozpravy, aby všichni jako jeden vstoupili v passivní odpor, až přijde k tomu čas.“

1. Až dojde k passivní resistenci, nemá se učitel starati o návštěvu školy; dle zákona jsou rodiče povinni posílati děti do školy; učitel dbá dosud o to, domlouvá, povzbuzuje i trestá. V passivním odporu ať toho nečiní; ať zaznamená jen absence a návštěvy školy si nevšímá. Absence pak svého času oznámí okresní školní radě, aby nedbalé potrestala.

2. Rovněž v učení dělá učitel více než musí; zkouší, několikráte opakuje, aby i méně nadaní pochopili. To bude zbytečno. Za passivního odporu ať

předepsaný čas věnuje výkladu, pak zkoušení a nestará se o to, zda kdo tomu rozumí, čili nic. „Více než žádá povinnost, netřeba činiti.“

3. Za passivního odporu ať spustí učitel žactvo mimo školu úplně se zřetele. Ať se o ně vůbec nestará, co provádí na ulici, v kostele a jinde, kam nesáhá pravomoc učitelova.

4. První starostí jest živobyť; proto vše ostatní budiž vedlejší: „Každý ať si opatří nějakou práci, milosrdných lidí je posud dosti, kteří nám popřejí kousek chleba, ve škole pak dělej, kolik musíš a na kolik ti stačí čas. Škola i výchova musí se nám státi vedlejším povrchním zaměstnáním“. Při okresních konferencích ať se učitelé vůbec zdrží veškerých debat. Po řečích referentů ať je ticho jako v hrobě. „Zlatá doba školského pokroku ať uhasne s naší resistencí!“ (č. 6. str. 52.)

Jak vášnivě článek jest psán, svědčí (v seš. 7. str. 59.) slova: „My :na to odpovídáme. Smrt prokletým nepřátelům školy, národní osvěty a blaha.“

Kdy začít passivní resistenci? Počkáme — praví pisatel — až do příštího zasedání zemského sněmu. Kdo je vinen naší bídou? „Že naše školství nedostoupilo ještě vrcholu svého vývoje, jsou vinni různí faktorové. Především je tím vinen náš stát sám, potom klerikalismus, liberalismus a učitelstvo.“ Stát nepodporuje dostatečně zemi, klerikalismus chce prý ovládnout moderní učitelstvo, proto je tupí, liberalismus byl by dobrý, ale pro učitelstvo nic nedělá, nemá porozumění. Uvádí příklady, jak odpověděli liberálové uchazeči o místo učitelské: „Ať prý dá své děti učit řemeslu, pak nemusí žádat o to místo.“ Přichází k úsudku, že liberáli jsou právě tak nepřáteli učitelstva jako klerikáli. Konečně je samo učitelstvo vinno svou bídou; mělo se již před 20 lety organisovati, jako je to dnes. Mnoho učitelů nechodí na schůze, nebere své časopisy, nečte jich, vzdaluje se veřejnosti. Učitelstvo ví: „Klerikalismus jest náš zjevný nepřítel, liberalismus se nám staví přítelem, ale učitelstvo nabylo přesvědčení: chraň nás, Bože, našich přátel, od nepřátel si pomůžeme sami“. A přece nešťastný klerikalismus dal učitelstvu zemského poslance — učitele a redaktora Jakliče, ovšem „klerikála“.

Učitelstvo slovinské má se — jako české — přidržeti dělnictva, které „má v rukách budoucnost, jež dobře se organisuje, nabývá pak čím dále tím více respektu a dobývá úspěchův.“

Orgán jihoslovanské social. demokrat. strany „Rdeči Prapor“, rozmlouvaje o passivní resistenci učitelstva, praví, že „učitelstvo osvoboditi se musí samo od měšťanských, privilegovaných stran, k nimž nepatří!“ „Potřebna je tudíž nejdříve passivní resistance v politice, a nejen sama resistance, nýbrž dokonalá odluka“. . . .

„Resistance však nesmí býti namířena proti škole, proti veřejnosti, nýbrž proti těm, kdož školu spravují, kdo jsou hospodáři ve škole“. . . . „Motto pasivní resistance pak budiž“ — praví „Rudý Prapor“ slovinsky, „Měj se na pozoru a raň svého protivníka tam, kde je nejcitlivější, abys ho zbavil síly a povalil ho“. — V pravdě hodná slova demokrata, povalením druhého pomoci sobě! —

Charvati.

Nový charvatský list začal vycházeti v Pulji v Istrii (Pola, via degli Operai, 10) pode jménem „Narodna Prosvjeta“, měsíčník věnovaný školství, literatuře a osvětě. Jest orgánem učitelského spolku.

Zákon o konečné úpravě učitelských platů v Dalmacii přijat byl 6. listopadu minulého roku. Dle něho obdrží učitel se zkouškou zralosti

860, učitelka 780 korun. Platy defin. učitelů jsou dle tříd : 1200, 1300 a 1400 kor.; na měšťan. školách pak : 1600, 1700, 1800 korun. Quinquennálky na obec. šk. : prvé čtyři po 150 kor., poslední dvě po 200 kor. Smějí býti zadrženy pouze na 2 léta. Uděluje je a přiznává okres. škol. rada, netřeba o ně žádati, nýbrž na oznámení správy školy se poukážou. Na měšťan. šk. jsou prvé čtyři quinquen. po 200, poslední dvě po 250 kor. Funkční přídavek — počítá se jako quinquennálky do pense — obnáší pro ředitele samostatné měšťanky 300 kor., spojena-li s obecnou školou, 400 kor., pakli však obecná škola má 5 tříd, pak je přídavek 500 kor. — Na obec. školách přídávky nadučitelům resp. správcům : při dvojtřídce — 100 kor., pak za každou třídu 50 kor. výše do 250 kor. Ředitelé a správcové škol mají nárok na naturalní byt, jenž musí míti nejméně 2 světnice, komoru, kuchyni, sklep a dřevník — ve školní budově. Není-li toho, dostávají příbytečné ; v Zadru, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku a Kotoru po 300 kor., v jiných městech s okres. soudem 200 kor., v místech čítajících nad 3000 obyvatel 150 kor., jinde pak 100 korun. Takové postavení jest zajisté již velmi slušné, což dalmatské učitelstvo i vděčně uznává.

V Záhřebu intervenovala učitelská 30ti členná deputace s předsedou „Svazu učitelských jednot“, Basaričkem u bána Pejačeviče v záležitosti úpravy platů. Odešla s ujištěním, že bude předloha o úpravě učitelských platů podána až budoucímu sněmu. Vláda prý se bojí, že učitelstvo bude po úpravě platů podporovati opoziční kandidáty.

Ředitelé středních škol v Dalmacii žádají, aby se na všech středních školách dalmatských zavedlo nepovinné vyučování jazyku francouzskému.

Charvatské všeučiliště v Záhřebu mělo, v minulém zimním semestru 1247 posluchačů, z nichž bylo 722 právníků, 262 filosofů a 96 bohoslovců. Posluchaček bylo 14 ve filosofii, pharmaceutů 48. Hospodářská akademie měla 35 studentů.

V Charvatsku má definitivní učitel 800 K platu pak po 5 letech vždy o 100 kor. výše až do 1500 kor.

Srbové.

V Mostaru začal letos vycházeti nový učitelský časopis — měsíčník, „Učiteljska Zora“ nákladem nově zřízené učitelské jednoty v Mostaru. List tištěn dílem cyrilikou, dílem latinkou.

Srbský učitelský list „Prosveta“ vyzývá redakce jihoslovanských učitelských časopisů, aby uvažovaly o bližším styku jihoslovanských učitelů. Navrhuje každoroční sjezd v některém městě (letos v Bělehradu) spojený s výstavou, podávající obraz o kulturním pokroku toho kterého plemene. Výstava má býti střídavě uspořádána z žákovských prací jednou písemných, po druhé výkresů, jindy učebních knih.

V Srbsku je 1364 učitelů a 875 učitelek, oni mají plat od 600 až do 3600 dinarů, tyto od 600 až do 2550 dinarů. (1 dinar = 97 hal.) Po 27 letech služby má učitel 3000 dinarů.

Ve Vel. Kikindě v Uhrách zemřelý Srb, Radak, odkázal 225.000 kor. národním účelům ; srbskému učit. konviktu 40.000 K, na budovu ženské srbské školy ve Vel. Kikindě 40.000 K, „Srbské Matici“ v Novém Sadu 20.000 K a j.

I na Černé Hoře žádá učitelstvo zvýšení platů prvních pět služebních let 1200 K, pak do 10. roku 1350 K, do 15. služebního roku 1500 K, do

20. služ. r. 1700 K, do 25. služ. r. 1900 K, do 30. služ. r. 2150 K a do 35. služ. r. 2400 K. Po 35 letech služby může jíti na odpočinek. Pro učitele ve městě Cetini příplatek 500 K, v Podgorici, Nikšicu, Baru a Ulcinju po 300 K, v ostatních po 150 K. Příbytečné od 160—600 K. Na žádost učitelstva odvětil ministr učby, že takový náklad finance černoorské nepřipouští.

Bulhaři.

V Bulharsku jest 5 učitelských ústavů, zejména: v Küstendilu, Kazanliku, Šumenu a Silistrii. Koncem roku měly 136 profesorů a 2701 žáka. Náklad na ně byl 365.000 lvů. Pro učitelky škol není. Tyto vycházejí z ženských gymnasií. (1 lev má 97 hal. našich.)

V Plevnu měla se konati úřední učitelská porada. Kdo se však nedostavil -- bylo učitelstvo. Chtělo stávkou touto upozornit ministerstvo na úpravu právních poměrů učitelstva. (Preporod.)

Obecných škol v Bulharsku bylo koncem roku 1904 celkem 4444; měly 340.668 dětí. Jež vyučovalo 7786 učitelských osob.

Na všech středních školách v Bulharsku ustanoveni byli počátkem škol. roku školní lékaři, kterýmž uloženo za povinnost přednášeti o školní a domácí zdravotě a dvakráte týdně prohlédnouti všechno žactvo, zda neobjevují se známky nemoci.

Bulharské učitelstvo bylo až do minulého roku organisováno ve svazu „Učitelstva Zaveza“. Čítal on 70 okresních jednot s 2842 členy. Majetku má 251.238 lvů. Jen minulého roku přirostlo skoro 13.000 lvů. Na valné schůzi svazu při otázce, má-li budoucně býti svaz spolkem politickým nebo odborným, nastalo rozštěpení. Značná menšina učitelů smýšlení demokratického, chtějící míti svaz politickým, odloučili se a zřídili samostatnou organisaci se sídlem ve Srjedci s názvem „Socialně-demokratická učitelská organisace“. Čítá 49 okresních kroužků s 553 členy. V programu chce ve spojení se socialně-demokratickou stranou lidovou pracovati o zlepšení hmotného stavu učitelstva i rozmnožení politických práv. Organem jejím je časopis „Učitelská Iskra“.

V Bulharsku chystá se učitelstvo ku všeobecné stávce.

Ministerstvo vydalo seznam obcí, které mají postaviti nové školní budovy. Jest jich 453. Nemají-li obce dosti majetku, opatří jim ministerstvo peníze na stavbu školy za výhodných podmínek u zemědělské banky.

K—.

Školská hlídka.

Reorganisace učitelských ústavů, jimž ve Vídni dán již název „Akademie“, nabývá určitějších tvarů. O věci jednati bude sjezd ve Vídni, dne 7.—10. dubna. O duchu a směru reformy souditi lze z návrhů v Přerově, dne 11. února schválených zástupci moravských ústavů učitelských:

1. Ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek, jejichž český název úřední buď změněn na „vzdělavatelny učitelské“, buďte rozšířeny na 5. ročníků. V prvých 4 ročnicích podávejte tolik vzdělání vědeckého, kolik vyšší třídy středních škol; ročník 5. buď určen vzdělání praktickému. Rozsah učiva i počet týdenních hodin buď na vzdělavatelných učitelův a učitelek týž. Vyučování na ústavech učitelek buď svěřeno učitelkám odborně vzdělaným.

2. Z učebných předmětů dosud závazných buď úplně vyloučena hra na varhany. Hra na housle nebo na klavír zůstaň závaznou, druhý předmět staň se nezávazným pro oba nižší ročníky. Ve 4. ročníku buď chovancům poskytnuta (nezávazně) možnost cvičiti se ve hře na harmonium.

3. Jazyk německý budiž na vzdělávatelnách s vyučovací řečí českou jen tehdy závazný, bude-li jazyk český závazný na vzdělávatelnách s německou řečí vyučovací v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jinak buď zařazen mezi předměty nezávazné. Bude-li jazyk německý předmětem závazným, buď proň ustanoven zvláštní učitel; podobně staň se pro jazyk český, bude-li závazným předmětem na vzdělávatelnách s vyučovací řečí německou.

4. Nezávaznými předměty vzdělavatelem učitelských buďte: pro 1.—4. ročník jazyk německý (viz 3.) a francouzský. Pro 1. a 2. ročník hra na klavír (případně na housle, viz 2.) a modelování. Pro 3. a 4. ročník těsnopis a zručnosti. Pro 5. ročník podle místních okolností vyučování dětí slepých, hluchoněmých atd. Na vzdělávatelnách učitelek buďte mezi předměty nezávaznými (místo zručností) ženské ruční práce v ročníku 1. a 2., výtvarné práce pro školky mateřské v ročníku 3. a 4. — Volba předmětů nezávazných buď ponechána chovancům.

5. Závaznou přípravou pro studium na vzdělávatelnách učitelských budiž 4třídni škola měšťanská nebo 4 třídy školy střední.

6. Při vzdělávatelnách, které spojeny jsou se školou měšťanskou budiž tato rozšířena 4 třídou. Při vzdělávatelnách, nemajících školy měšťanské, zřízeny buďte přípravky.

Při vzdělávatelnách učitelek zřízeny buďte dvouleté kursy pro pěstounky a učitelky industriální. Příprava soukromá pro zkoušky za pěstounky a učitelky industriální buď nepřipustna.

7. Přijímací zkoušky konají se na vzdělávatelnách učitelských jen koncem školního roku.

8. K přijímací zkoušce připouštějí se jen žáci s povinným přípravným vzděláním (viz 5.), kteří nemají nižší známky z mravů a pilnosti než 2. stupeň, v žádném předměte známky nedostatečné a v jazyce vyučovacím a počtech známku nejméně dobrou.

9. Dispense od plného věku 15 let buďte přípustny jen u žáků velmi dobrých, a to jen do konce občanského roku. Udíletí tyto dispense budiž právem sboru učitelského.

10. Přísná zkouška přijímací koná se z jazyka vyučovacímho a z počtů (písemně i ústně) a musí míti výsledek aspoň dobrý. Kdo nemůže prokázati vlastními výkresy a krasopisnými předpisy náležité zručnosti v kreslení a krasopise, podrobí se přijímací zkoušce také z těchto předmětů. Totéž platí na vzdělávatelnách učitelek o ženských pracích, budou-li mezi předměty závaznými.

11. Nejvyšší počet chovanců v ročníku budiž 40.

12. Chovanci I. ročníku, kteří dostanou za 1. běh vysvědčení s více než jednou známkou nedostatečnou nebo z mravů či z pilnosti nižší než 2. stupeň, buďte usnesením konferenčním z ústavu odstraněni.

13. Konferenci učitelské přísluší právo odstraniti i později chovance, kteří — byť se neprovinili proti platným předpisům kázeňským tak, aby mohlo proti nim disciplinárně na vyloučení býti zakročeno, přece chováním, nedbalostí a p. nehodí se ke stavu učitelskému. Usnesení konferenční v takovém případě musí se státi dvoutřetinovou většinou. — Chovanci, kteří nehodlají dokončiti studií na

vzdělavatelně učitelské, mějte právo přestoupit na školu střední dle zvláštních o tom vydaných pravidel.

Hledíc k předmětům učebným učiněna tato usnesení:

14. Paedagogika. Vzdělání paedagogické buď rozšířeno a prohloubeno. K oborům dosavadním buď přibrána paedologie a sociologie. Z oborů paedagogiky buď zařazena do 4. ročníku psychologie všeobecná, paedologie, logika (3 hodiny týdně v 1. běhu, 2 hod. ve 2. běhu) a methodika elementární třídy (2 hodiny ve 2. běhu); do 5. ročníku vyučovatelsví, vychovatelství, dějiny a zákonodárství (5. hod.), pak spec. methodika všech předmětův obecné školy (celkem 12 hod.). V 5. ročníku buď zavedena povinná četba paed. klasikův.

Pro paedagogiku buď ustanoven zvláštní učitel. Methodice elem. třídy učí učitel 1. třídy cvičné školy. Speciální methodice jednotlivých předmětův (kromě náboženství, zpěvu a tělocviku) vyučujtež učitelé cviční, kteří také řídí praktické vzdělání chovanců.

18. Praxe. Ve 3. ročníku hospitují chovanci ve 2. běhu 1 hodinu týdně v 1. třídě, ve 4. ročníku jsou v 1. běhu 2 hodiny hospitace, ve 2. běhu 2 hod. pokusů v 1. třídě. V 5. ročníku dějí se hospitace a pokusy učebné ve vyšších třídách (10 hod. týdně).

19. Jazyku vyučovacímu buď učeno v 1.—3. ročníku 5 hodin, ve 4. ročníku 4 hodiny týdně.

20. Zeměpisu buď ve 3. ročníku (zeměpis mocnářství Rakousko-Uher.) a ve 4. ročníku přidána 1 hodina týdně.

21. Dějepisu ve 4. roč. buď učeno 2 hod. týdně místo nynější 1 hod.

22. Mathematice buď ve všech ročnicích přidáno po 1 hod. týdně, tedy týdně v 1 roč. 5 hod., ve 2. 4 hod., ve 3. a 4. roč. po 3 hod. Učivo buď rozšířeno o logaritmy, řady, jednodušší rovnice vyšších stupňů, o trigonometrii v rovině a začátky anal. geometrie v rovině. Účetnictví budiž vynecháno.

23. Přírodopis. Vyučování tělovědě buď spojeno se zoologií a svěřeno učiteli přírodopisu. Zoologie počínej živoky nejnižšími a zakončuj naukou o těle lidském. Ve 2. ročníku buď učeno mineralogii a geologii (2 hod. po celý rok), ve 3. ročníku botanice (2 hod.), ve 4. ročníku buď všecka látka shrnuta, doplněna a zopakována (2 hod.). V 5. ročníku vyučuje školní hygieně školní lékař pro vzdělavatelný učitelské jmenovaný.

24. Fysika měj i ve 4. ročníku 2 týdenní hodiny.

25. Hospodářství. Učivo buď omezeno na nejdůležitější odvětví hospodářská a zařazeno se 2 hod. týdně pouze do 3. ročníku. Pro praktická cvičení ve školní zahradě buď ustanoven prakticky zkušený zahradník.

26. Kreslení měj i ve 4. ročníku 2 hodiny týdně. Od doby, kdy počíná vyučování perspektivě, buď přípustno vyučování v odděleních po 20 chovancích.

27. Zpěv buď závazný v 1.—4. ročníku se 2 hod. týdně.

Hudbu na nástroje hudební viz v odst. 2.

28. Těloviku buď učeno v 1.—4. ročníku ve 2 hod. týdně a hleděno také her mládežných.

29. Chovanci 5. ročníku konejte ve skupinách praktická cvičení v kabinetě přírodopisném a fysikálním.

30. Ruční práce ženské buďte předmětem nezávazným. Pokud by zůstaly předmětem závazným, budiž jim učeno jen v 1. a 2. ročníku.

Předměty nezávazné viz odst. 4.

Přehled závazných předmětů a počet týdenních hodin.

	R. I.	II.	III.	IV.	Ročník V.
Náboženství	2	2	2	2	Paedagogika 5
Paedagogika	—	—	—	3 (4)	Speciální methodika :
Praxe	—	—	1(2b.)	2	náboženství 1
Jazyk vyučovací	5	5	5	4	jazyka vyučovacího 2
Zeměpis	2	2	3	2	zeměpisu, dějepisu 2
Dějepis	2	2	2	2	počtů 2
Mathematika	5	4	3	3	přírodopisu, fyziky 2
Přírodopis	2	2	2	2	psaní (zpěvu) 1
Fysika	2	2	2	2	kreslení 1
Hospodářství	—	—	2	—	tělocviku 1
Krasopis	1	—	—	—	Cvičení v kab. přírod. 1
Kreslení	2	2	2	2	Cvičení v kab. fysik. 1
Zpěv	2	2	2	2	Školní hygiena 1
Hra na housle (klavír)	2	2	1	1	Praxe 10
Tělocvik	2	2	2	2	
	29	27	28	29	30

36. Na konci IV. ročníku koná se prvá zkouška dospělosti, k níž připustí se jen ti chovanci 4. ročníku, kteří nemají v žádném předmětu závazném známky nedostatečné a nižší známky z mravů než druhý stupeň. Zkouška koná se písemně a ústně z paedagogiky (psychologie, logiky), jazyka vyučovacího a matematiky. Z náboženství, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu a fyziky jen tehdy, je-li průměrná známka z 1.—4. ročníku nižší než dobrá. Z ostatních předmětů zapíší se do vysvědčení dospělosti známky průměrné.

Vysvědčení o této zkoušce opravňuj chovance ke studiu na vysoké škole, o čemž buďte vydána zvláštní ustanovení.

37. Abiturienti středních škol a abiturientky dívčích lyceí doplňují první zkoušku dospělosti z těch závazných předmětů 4. ročníku, z nichž nemají známky na vysvědčení maturitním, a ze všech předmětů, které na střední škole (lyceu dívčím) jsou nezávazné, na vzdělatelně učitelské však závazné. Externisté s jinou přípravou se nepřipouštějí.

38. Abiturienti středních škol a abiturientky dívčích lyceí přijímají se do 4. ročníku vzdělatelně učitelské bez zvláštní zkoušky, do 5. ročníku jen tehdy, doplnili-li prvou zkoušku dospělosti (viz 37.).

39. Na konci 5. ročníku koná se druhá zkouška dospělosti, a to z oborů paedagogiky, předepsaných pro 5. ročník (vyučovatelství, vychovatelství, dějiny a zákonodárství), a z těch oborů paedagogiky 4. ročníku (psychologie, logika), z nichž má chovanec na vysvědčení o prvé zkoušce dospělosti známku nižší než dobrou: ze speciální methodiky jazyka vyučovacího a počtů, pak těch předmětů, z jejichž spec. methodiky chovanec nedostal na semestrálním vysvědčení známky aspoň dobré, a ze školní hygieny. Zkouška zakončuje se pokusem učebním.

Ke druhé zkoušce dospělosti připouštějí se jen ti, kdo řádně vykonali nebo doplnili prvou zkoušku dospělosti. Externisté s jinou přípravou se nepřipouštějí.

42. Absolventům vzdělatelen učitelských budiž dáno právo jednoroční služby vojenské i v tom případě, kdyby — byvše odvedeni v době studií — neměli ještě zkoušky dospělosti. Budtež proto zařazeni — bez zvláštní žádosti — zatímně do náhradní zálohy, kamž buďte vřazeni trvale i tehdy, nehodlají-li užiti svého práva na jednoroční službu vojenskou.

Hledíc ke zkouškám způsobilosti učitelské usneseno:

48. Požadavky při zkouškách způsobilosti pro školy obecné a měšťanské budte zvýšeny. Jich úprava staň se školními úřady co nejspíše.

49. Budoucí vzdělávání učitelů škol měšťanských děj se po absolvování reformované vzdělavatelny po 2 roky na škole vysoké. Pokud toho nebude, v kursech zřízených při vzdělavatelných učitelských. Učitelé mějte po dobu této přípravy ke zkoušce dovolenou s plným platem v budte stipendii podporování.

V učitelstvu zcela vážně se šíří myšlenka, aby učitelstvo české sloučilo se se sociální demokracií. Projevy pro to v jednotách organisovaných se množí. Tak ve Val. Meziříčí předseda jednoty p. Táborský (dle Věst.) pravil:

„U nás v čele tohoto pokrokového hnutí stojí dělnictvo české. Dvacáté století počalo mocným hnutím ideí pro rovnost občanskou. Dělnictvo postavilo se svým požadavkem pro zrušení starých řádů, privilegií, vyslovilo se pro pokrok a vede boj za svobodu nadšeně a obětavě. My pokrokoví učitelé budme solidární s dělnictvem, neboť ve vítězství jejich jest vítězství naše. V dělnictvu máme nejspolehlivější zastance svobodné školy a svobodného učitelstva, nejvytrvalejší odpůrce klerikalismu a byrokratismu!

Jinde ještě určitěji se mluví. V Brně, Olomouci atd. činí se jiné návrhy, aby Ú. S. přidružil se veřejně k sociální demokracii a učitelstvo aby stalo se částí organisace sociální demokracie.

Jmenování nových inspektorů činí liberálním stranám mnoho starostí. Ačkoliv dosud byli inspektoři — až na výjimky nepatrné — plnokrevní liberáli, nejsou družiny pokrokové spokojeny a žádají „nápravu“. Jednak chtějí, aby inspektory volilo si učitelstvo, jednak žádají, aby žádný učitel (professor) podezřelý z bludu klerikálního nestal se inspektorem. Že v tomto směru bude vyhověno, je více než pravděpodobno.

Jak poblouditi může učitelstvo, když zřekne se křesťanství a spravedlnosti křesťanské, ukázalo se v Brně, kdež německé učitelstvo liberální netoliko schválilo násilnou germanisaci, jakouž provádějí němečtí vládcové města, nýbrž požadavek na celém světě uznáný, že dítě má býti vyučováno na základě jazyka mateřského, za útok na němectví vyhlašuje.

České učitelstvo liberální dožaduje se reformy knihoven žákovských a chce, aby z nich byly odstraněny spisy, v nichž se nešíří „pokrokovost“. Zároveň objevuje se požadavek a vážně projednává, aby ve škole — obecnou nevyjímaje, vykládala se „věda“ — pohlavní. Zatím arcíť jenom v Berlíně a ve Vídni novopohanští vychovatelé chtějí výchovu budovat na výkladech o — životě pohlavním. Ale není pochyby, že tuto „pokrokovou“ myšlenku i u nás budou co nevidět hlásat. Hodí se velice dobře k sobě ty moderní požadavky: rozluka manželství — výchova bez Boha či ven z náboženstvím ze škol a učba o životě pohlavním. — Alespoň tím dříve a jistěji se uplatní požadavek: pro děti katolické škola katolická!

Pak ať si pokrokáři pro své dcery zakládají netoliko v Olomouci, ale i jinde „pokroková“ paedagogia. Katolíci se postarají, aby jejich děti učili a vychovávali věřící katolíci. Na těch pokrokových školách uplatní si páni a dámy svobodné svědomí, svobodnou výchovu — a my na ústavech katolických zase si zavedeme výchovu katolickou, aniž budeme míti před konkurrencí strach. Bude nám všem vyhověno v duchu svobody a přestane „otročení“ svědomí, jak nařikají pokrokáři, jimž dosud z donucení rodičové katolíci své děti vychovávat dávají.

V Praze se mluví o zřízení ústředí informačního pro paedag. literaturu. Myšlenka dobrá, účelná, jenom že zůstane asi pouhou — myšlenkou.

Také o reformě písma se blouzní. Když už všechno reformujeme, je pochopitelno, že i písmo nelze vyjmout. A pak ta sláva! My Čechové jsme káplí na epochální myšlenku. „O věci vážně mluvilo se v „Bes. Učit.“ v Praze, kdež zpravodaj p. V. Nedvídek důmyslně poukázal, jak ve všem dnes hledány jsou reformy, jen na písmo, jehož milliony používají, nikdo dosud nepomyslel, možno-li je zjedno-

dušiti a tím těmto millionům ušetřiti drahého času, knihy zjednodušiti a tím také zlevniti. Přednášející v humorem prosycené přednášce své ukázal, jak po 2000 let písmo nejen že nebylo zjednodušeno, ale i namnoze znešvařeno. Proč psáti a tisknouti *m*, stačí-li pro znak této hlásky poslední trh tohoto písmene? Proč psáti *i*, stačí-li za znamení této hlásky pouhá tečka nad linií?! A tak podobně možno zjednodušiti i ostatní znamení pro hlásky. Písmo takové nejen že blíží se stenografii, ale vyžaduje i menšího místa. Bez tabulek tohoto „reformního“ písma a ukázek nemožno o této přednášce podati podrobné zprávy. Máme za to, že myšlenka ta má zdravé jádro, byť snad její uskutečnění dosud bylo nedokonalé. Jest to pouhý návrh, ale velmi vážný. Scházejí-li se ankety znalců o otázkách mnohem podřízenějších, proč by nemohla býti také již konečně řešena tato otázka? Milliony lidu ušetřilo by si práce, času i vydání na knihy“ -- píše o tom referent. Už nechybí, než abychom pustili se do reformy reformem.

Aby učitelé pokr. škol průmyslových nabyli patřičného vzdělání, pořádá se v Praze odborný kurs pro učitele kreslení od 15. února do 15. července a v Pardubicích od 15. dubna do 15. července. Podobný kurs je letos v tutéž dobu v Plzni a Brně.

Kreslířské kursy budou letos v Uh. Brodě a v Olomouci na tamějších reálkách. V Brodě tříměsíční kurs v neděli od 8—12 hod., honorář 10 K. V Olomouci je celoroční kurs.

V Krajině, kde vládnu na sněmě spojení liberálové slovinští a němečtí, nikoliv „klerikálové“, jak píší listy svobodářské, místo úpravy služného povoleno učitelům ženatým 25% přídavku.

Odnárodňování dětí dosud všude, kde se jedná o Slováky, provádí se bez ostychu. K tomuto zločinu osvícení humanisté všech národů svorně — mlčí. Nejhuře v tomto ohledu řadí u nás Němci a v Uhrách Maďaři. Na důkaz uvádíme z Nár. novin tyto číslice:

V oravské stolici bylo roku 1902 110 škol, z nichž jen 71 bylo slovenských; v ostatních vyučovalo se maďarsky nebo smíšeně. V liptovské stolici bylo ze 101 školy jen 33 slovenských; v trenčinské je 380 škol a z těch jen 95 slovenských; v nitranské 475 škol, slovenských 118; v turčanské 78, slovenských 24; ve zvolenské 164, slovenských 48; v tekovské, v níž je 57.5% Slovákův, byly jen 2 slov. školy; v sarišské s 66% Slovákův je 275 škol, ale jen 20 slovenských; v Zemplině pro 106.000 Slov. jsou jen 4 školy; ve stolicích abaňské a torňanské, kde je víc než čtvrtina obyvatelstva slovenského, není jediné slovenské školy. Při tom dlužno pamatovati, že i na školách čistě slovenských je hlavním předmětem maďarština, již se vyučuje pomocí slovenštiny. Ale ani tyto poměry vskutku žalostné nepostačují Maďarům a ve svém chauvinismu maďarisují dále. *Uč. Tov.*

O Haliči je známo, že tam školství pokulhává. Předešlého roku na př. úřadem školním zřízeny školy, ale nebyly otevřeny, protože nebylo ani budov ani učitelů. Takových škol měli 212. Všech škol je 4591, ale v 27 se nevyučuje, není učitelů. Celkem skutečně vyučováno jenom ve 4283 školách, a sice polských 2209, ruských 2086 a 27 německých. Všech obcí je 6240, 933 je bez škol a děti v nich bez vyučování. Ve mnohých obcích najímají v zimě člověka, který zná číst a psát. Ten do jara po chalupách vyučuje. Podle toho jsou také výsledky.

Mezinárodní sjezd pro školní zdravotnictví konán bude od 5. do 10. července t. r. v Londýně. Prozatímní program sjezdu obsahuje tyto body: 1. Stavba a zařizování škol. 2. Hygiena soukromých ústavů. 3. Výzkumné metody školní hygieny. 4. Fysiologie a psychologie vychovatelské metody. 5. Poučování učitelů a žáků o hygieně. 6. Fysická výchova mládeže školní a poučování žactva o hygieně individuální. 7. Choroby nakažlivé, které vyžadují povšimnutí, seslabující

zdraví školní mládeže. 8. Školy speciální (pomocné) a školy pro děti duševně nevyvinuté, slepé, hluché, němé, mrzáky, slabé a jiné, jež potřebují zvláštního vyučování. 9. Hygiena mládeže školní mimo školu, feriální kolonie, poměr domácnosti ke škole. 10. Hygiena učitelů. Se sjezdem bude spojena výstava, jež bude předváděti plány na vzorné školy, konstrukce takových škol a jich zařízení, dále nářadí školní a pomůcky školní všeho druhu. Výstava, již uspořádá „Royal Sanitary Institute“, má za úkol předvésti vedle historického obrazu rozvoje školní hygieny též moderní stav těchto snah. Rakouské ministerstvo vnitra obrací pozornost spolků paedagogických, lékařských a technických v říši na tento sjezd a doporučuje jim, aby vytvořily místní komitety a po případě i říšský komitét k účelům sjezdovým.

Mezi Jihoslovany šíří se myšlenka navázat styky s učitelstvem ostatních Slovanů. Posledně redaktor učit. časopisu „Prosvěta“ v Kragujevci horlí pro všeslovanské porady učitelské, navrhuje společné výstavy a sjezdy. Že by tím školství slovanské získalo a rozvratný vliv západnický v našich školách se zmírnil, je nesporno. Snad bychom počátek mohli učinit na Velehradě?

Jakož vůbec je žádoucí, aby české učitelstvo nebralo všechnu moudrost vychovatelskou výhradně jenom z Němec, nýbrž poohlédlo se též po výchově u národů jiných. Ledacos prospěšného dalo by se získat na př. od Američanů, zvláště po stránce praktické. Tak v zeměpisu Američané požadují po škole obecné, aby dětem důkladně ukázala a pověděla všechno, čeho třeba je k důkladnému poznání měst a osad. Napřed co denně potřebuje, a pak teprv co kdysi potřebovatí může. Velmi oblíbená je v Unii Gilluva soustava, podle níž škola je samosprávnou obcí. Žactvo si volí v třídách radu, starostu, a ti spravují třídu — obec podle zákonů učitelstvem schválených. Ve Filadelfii ve 33 školách je tato soustava zavedena.

V Holandsku soutěž učitelů s učitelkami skončila vítězstvím učitelek. Uplatnila se tam škola smíšená pro oboje pohlaví společná, jak bývalo i u nás, a opatřovaly učitelky, kteréž učí i na gymnasiích a pod. školách tělocviku a jazykům cizím.

Školství evropské r. 1904 vykazuje ohromný rozvoj. Bylo obecných škol v Německu 56.560, v Rakousko-Uhersku 38.618, ve Francii 83.653, v Itálii 59.526, v Rusku 64.813, ve Španělsku 30.105. — Středních škol mělo Německo 1057, Rakousko-Uhersko 438, Francie 1083, Itálie 1456, Rusko 1000. — Vysokých škol bylo v Německu 22, v Rakousko-Uhersku 11, v Itálii 21, na Rusi 10, ve Španělsku 10, ve Švýcarsku 7.

Bulharsko zavedlo letos lékaře do všech škol středních, kteří dvakrát do týdne žáky prohlížejí a o školské zdravotnictví pečují.

Učitelský denník má učitelstvo pruské s názvem: „Preussische Lehrerzeitung.“ Denník vychází ve velkém formátu (48 × 32 cm); každodenní číslo má 8—12 stran. Redigován jest výtečně. Rozebírají se v něm všechny otázky politické a hospodářské; zprávy telegrafické i telefonické jsou upraveny vzorně, tak že tento denník vytlačil z učitelských rodin všechny politické denníky. V každém čísle jsou „pedagogické rozhledy“, v nichž jsou zajímavé zprávy z příslušného oboru z tuzemska i z ciziny. Denník má pravidelné přílohy. Dvakrát za týden vychází příloha románová; v neděli příloha nedělní, listy pro domácí hospodářství a zdravotnictví, paedagogická příloha literární, listy pro školní praxi; jednou neb dvakrát měsíčně jsou přílohy: právní ochrana, příloha hospodářská a hudební. Denník má 60.000 předplatitelů, již nejsou výhradně učiteli. Platí se čtvrtletně bez poštovní zásilky 3 marky.

Hlídka.

ZPRÁVY.

Dne 6. března zesnul na Král. Vinohradech náš milý spolupracovník, pan
Antonín Konstantin Viták,
 paedagogický spisovatel a učitel ve výslužbě ve věku 71 let.

Narodil se roku 1835 v Čáslavi, působil na Moravě a pak v Čechách. Byl muž dobrý a poctivý, vlastenec upřímný a pracovník neúnavný. Vytrpěl mnoho persekucí a útrap. — Vzpomeneme šlechetného spolupracovníka v budoucích číslech častěji.

Dej mu Bůh korunu slávy věčné!

Návrh o účelném krasopise na školách národních. Čteme-li životopisy našich národních buditelů, znamenáme, že jiskru národního jich rozmachu založili neb roznítili v nich tehdejší venkovští učitelé. Dnes ovšem národní život běží dosti čilým proudem, ba s potěšením pozorujeme i nějaký ten pokrok; ale hrozně bychom se mýlili a těžce na národu se prohřešovali, domnívající se, že by činnosti té buditelské už nikterak třeba nebylo. Či není už žádných temných, nerozluštěných záhad v našich dějinách? Či jsme již nadobro vyvázli z duchovního jařma, jímž německý duch dovedl odcizit nás sobě samým? A je-li i takových záhad, a tlačí-li ještě toto ničivé cizáctvo, není-li třeba o těchto záhadách pracovníků nových, svěžích, dostatečných shodit jařma, duchů samočinných, za svým cílem svou cestou jdoucích?

Ovšem, není úkolem školy národní, zabývat se těmito naznačenými otázkami nesnadnými; ani před sto lety toho učitelé-vlastenci nečinili, ale dnešní národní učitel přec může působit, jak působili jeho dávní předchůdcové, ba nejen může, nýbrž působiti má. Ostatně celý řád školský nese s sebou, by učitel u vnímavých

*) Podobiznu půjčil nám laskavě pan Frant. A. Urbánek, nakladatel a knihkupec v Praze. U něho vyšly tyto spisy Vitákovy: Paměti starého učitele vlastence, O obcování s lidmi, Archiv přednášek a řeči učitelských, Klín mateřský.

myslech chovancových probouzel, pěstil a do patřičného směru uváděl všechny schopnosti, zručnosti a zájmy dané dětem nejen na uhájení osobního života tělesného, ale i na zastání těch povinností vyšších, jimiž — povšechně naznačeno — věda se obírá.

Tedy, ne řešit světových záhad, nýbrž rozsevat dobrého semene v útlá srdéčka dětská, na to je škola národní. Jen to klíčí, pučí, v utěšený květ a plod se rozvíjí, co je v pravý čas zaseto; co nezaseju, nezaštípím, málo kdy tak zvaná náhoda nahradí. Ba, Říman praktický vycítil z této pravdy ještě víc, složil říkadlo: „Odi quod ingnovi“, to jest, zůstane mi po celý život cizím, ba odporným, co neznám. Neznáme honem národa, který by toto latinské říkadlo tak nešťastně a případně pověřoval, jak národ česko-moravský. Byloť v něm úsilovně pracováno po staletí a pracuje se dosud, aby co mu život zachránilo, „ignoroval“, a výsledek to osudné „odi“ potěšuje sice pracovníky, ale národ zahanbuje, snižuje, podlamuje. Kam pohlédneš, v oči ti strmí nezlomné „odi“ — quod ignovi (nenávidím, poněvadž neznám).

Voláme učitelstvo národní na pomoc, neboť jak věci běží, jen ono má dnes v rukou klíč, způsobiti obrat k lepší budoucnosti. Bůh dejž i porozumění i ochotu!

Nebožtík sv. Otec Lev XIII. v encyklice Grande Munus chce a poroučí, by obnovena a prohloubena byla znalost světového významu dvou mužů, již před tisíci lety působili na naší zlaté Moravě. Jmenovitě vytýká, že význam jejich není pouze — náboženský, nýbrž svrchovaně národní, kulturní, pokrokový a osvětový. A nyní se vyptávejme: Kdo zná tu encykliku? — Nikdo! Kde je ta encyklika? Zaházena, zaprášena v několika archivech! Kdo si vzal její výzev k srdci? Nikdo! — my alespoň o žádném nevíme. Šumné to zajisté odpovědi, není-liž pravda! A dále. Co víme o těchto mužích? Nic! Co učinil národ, by odměnil se jim za to, že ho zachránili osudu, jaký stihl Slované polabské? Nic! Kdo zabývá se zpytováním doby jejich, z úmysla Němci zdeptané, zahlazené? Z povolání mužů „vědy“ — žádný. Zde onde nadšení soukromníci z vlastní pohnutky, na vlastní náklad o nich uveřejnili nějaký výzkum, objasnili tu onu temnotu německými dějepisci naschvál způsobenou; čte-li to kdo? Nikdo! Pohnuli tím koho, upozornili, vědeckou zvědavost roznítili? Nic. Věnuje-li kdo, schopností, peněz i času maje s dostatek, jen jedinké pomýšlení této době, zahalené rouškou, ne dávnověkosti, nýbrž zumyslné nevšimavosti?

Ejhle, všude čirá tma, hluché pusto, zjevná nebo tajená nechuť. Polovic národa vyznává římskou pravdu „odi quod ignovi“, jak mu to jeho odvčící karabáčníci vtloukali a dosud vtloukají.

Jen ten „sprostý“, neintelligentní, ale z přirozeného citu pro spravedlnost mnohem uznalejší lid venkovský, bez návozu, z vlastního svého podání odvděčuje, ctí a slaví své otce, své dobrodince jak umí a rozumí, tu poufmi velehradskými, tu soukromými pobožnostmi u památných studánek. Zcela dle vele-významných slov Písma sv. zahrnujícího zkušenosti věku šestitisícletého: „Budou-li mlčeti lidé, kamení mluvíti bude“.

Kdyby měli národové jiní, co máme my, kdyby chovaly krajiny jiné, co chová Morava, Slezsko, Polsko, viděli a slyšeli bychom, jaký ruch by tam panoval, jakou činnost by tam university rozvínovaly, jakých obětí a jakého nadšení by tam bylo. U nás — všecko nese pečeť staletého zotročení s epigramem odi quod ignovi.

Jak srovnáš, intelligence česká, tuto svou nevědomost, tuto svou nechuť, ba zrovna pokrytecký odpor, jak to srovnáš s veledilem svých zachránců? Vždyť ti to Palacký vyčtl do očí, že by tebe už dávno nebylo, kdyby ne působnosti těchto dvou mužů, nýbrž že by o tobě dějiny psaly, co píší o Slovanech polabských!

Pánové z národních škol! Ruku na srdce a odpovídejte! Není-li třeba buditelů dnes tak dobře, jako před sto lety? Odpovězte ve prospěch dobré věci bez ostychu, neboť opakujeme v dějinách Cyrillo-Methodějských, že není uzavřena jen ta v odpor vzatá otázka náboženská, alebrž i otázky osvětové, kulturní, národní,

tedy samé to věci, se kterými dnešní národní učitelstvo v nejčilejším je styku a zamotání. — Nemělo by se znovu začít, jak to chodilo za dob buditelských?

Není pracovníků, není badatelů, kteří by si obírali dobu velkomoravskou za cíl svého zkoumání, svých studií. Není jich, že není pro to zájmu a není zájmu, že ho nikdo nebudil, ba všichni a vše jej jen dusilo. Z toho vidět, čeho třeba. Je třeba budít zájem, je třeba seménka rozsévat, jiskérky rozněcovat tam, kde klíčivost jest zajištěna, tedy ne v srdcích starých filistrů, trpících na otučnění z „plzeňského“, nýbrž v srdcích mladého vnímavého dorostu dětského.

Avšak i povinnost má škola pracovat směrem tímto. Národ nese náklad na veškeré školství, naděje se, že tam odtud vyjdou vyvolenci a vycvičenci, jež by ho vymanili z vědecké poroby tak dobře, jak z hospodářské. Ale nevyjdou, nepoloží-li škola patřičný k tomu základ. Či chtěli bychom jenom žít a být z práce předků svých, sami však pranic se nepříčiňující? Chtěli bychom líně pokládat ruce v klín i když národ očekává věc jen snadnoučkou, na oko nepatrnou?

Netřeba k obrátům světodějným, než co vidíme každý rok na své oči v boží přírodě. Rozséváč rozsévá jen nepatrná zrnka — a hle, užíví se z nich celý svět. Vítr přenáší prachu podobný pel rostlinný a hle — zeleň jarní kolkolem pučící mění zemi v ráj! Něco podobného, na oko nepatrného, jen když důsledně prováděného, překazilo by po letech tu osudnou ustrnulost, po níž toužíme, kdyby národní učitelstvo chopilo se díla, jehož buditelé jsou mu vzorem a příkladem.

Ejhle to semínko, z něhož snad vypučí i zeleň lahodná i květ utěšený i plod užitečný.

Je v každé škole na rozvrhu hodin „krasopis“. Jak příhodná tu chvíle, děti obeznámit s písmem cyrilským; mají jiní národové své fraktury, své rondy; kdo zapovídá nám, abychom nepoznávali písma ryze slovanského? Učitel předobře zná, jaký dojem činí na děti příslibení: „budete-li bedliví, za odměnu vám ukážu, jak psávali naši předkové v době své největší slávy! Jak trvalý pak bývá takto podnícený zájem, netřeba ani vypisovat. Padna v mysl vnímavou, záblesk takového poznání často rozhodne nad celým směrem životním. Ví se dobře i to, jak mužové velikáni, ať v umění, ať ve vědách, většinou pocházeli — z venkovských chatrčí . . .

Ano, obeznamujte pánové své svěřence v hodinách krasopiseckých s písmem Slávy moravské, číňte tak po několika ročnicích, a věřte, že si tak získáte národa vděk nehynoucí, jenž vám nezapomene, jak odčinili jste křivdy tisícleté, zúmyslně pěstované, křivdy vyložené latinským říkadlem odi quod ignovi — nenávidím čeho neznám. I toho vám nezapomene, jak vaším přičiněním snata bude s národa hanba a posměch, že ničeho nedbáme, ničeho neznáme o mužích a jich zásluhách, jež celý svět nám závidí.

Že by vám „úřadi“ v tom mohli překážet, netroufáme. Byly před sto lety „horší časy“ a buditelům díla nekazili. Jen chutě do práce. Škole národní náleží klásti základy. O další stavbu ti se postarají, kteří v této škole vzali popud k další činnosti života svého. Jsouť slova tato v pravém slova smyslu hlas volající na poušti, ale doufáme, že národním školám při dobré vůli po letech se podaří, přepracovat pustinu v utěšený sad.

V. Srba.

Následování hodno. Obec Metylovice na Místecku usnesla se na své škole zrušiti úlevy v návštěvě školy. — Místní šk. rada ve Vys. Mýtě zavede v zimních měsících koupání školní mládeže v lázních místních; v měs. březnu t. r. uvede ve skutek slavnostní vysazování ovocného stromoví na obecních pozemcích školní mládeží a posléze všechny staré školní lavice dá zkrátiti a přiměřeně upravit i a zavede denní čištění školních tříd. — Slavnost stromová obvyklá v Americe zavádí se c. k. okr. školní radou žambereckou na tamním okrese. V nařízení svém, v němž všeobecně se doporučuje, zvláště u dívek, pěstování rostlin pomocí školy, žádá c. k. okr. rada školní — předsedou její je známý lidumil c. k. okr. hejtman Vojáček — aby jeden den z jara, v němž odpadá školní vyučování pak, věnován

byl této slavnosti stromové. Člen sboru učít. promluví o užítku a kráse stromoví, pak odebere se žactvo s učitelstvem a pozvanými hostmi na místo, kde se sázení bude. Každá třída zasadí nejméně po stromu, líp když více. Takto posázení se mají holé stráně, meze, cesty stromy pro krajinu vhodnými. „Školní stromy“ tyto dojísta růsti budou pod ochranou školní mládeže a k její radosti. — Zemská školní rada pro Čechy prohlásila dne 13. února 1906 den, kdy se uspořádá sázení stromů za účastenství a součinnosti mládeže, za feriální.

Rakouská společnost pro studium dítěte ustavila se 3. února ve Vídni. Referent, docent vídeňské university Dr. Reicher, uvedl příčiny, které vedly k vědeckému studiu dítěte, a výsledky dosavadních snah. Studium dítěte neomezuje se jen na jeho psychologii, nejedná se také jen o otázky pedagogické v nejužším slova smyslu, nýbrž také o otázky lékařské i právnické. Praktickým výsledkem součinnosti lékařův s pedagogy jsou školy pro dívky nervově nemocné, útulny pro mrzáky a podobné ústavy. Potřeba reformy dnešního zákona vzhledem k mladistvým provinilcům byla již dávno uznána i byla by z té příčiny žádoucí součinnost právníků, aby už hotový materiál byl přezkoušen a po té předán směrodatným kruhům. Hlavním úkolem nově založené společnosti má být dopracování se přesně vědeckým postupem k zásadám, jež by mohly pak stát se základem péče o mládež v Rakousku. Místopředsedou společnosti jest prof. Jodl.

Obecná škola a otázky pohlavní. V učitelském spolku Drážďanském pojednal o této velmi důležité otázce učitel Ulbricht. Jádro jeho přednášky bylo: 1. Ačkoliv v zájmu čistoty života pohlavního je žádoucí, aby mládež o otázkách pohlavních patřičně byla poučována, nemůže takového poučení udílet škola obecná, poněvadž poučování takové vyžaduje individualisace, a škola by také přišla do rozporu s panujícími mravy a tím i s rodinou. 2. Úkolem školy jest působiti, aby pud pohlavní předčasně se neprobouzel a dítě se otužovalo proti vlivům dráždivým, jež dříve nebo později na dítě působiti budou, zvláště pak intenzivním vzděláváním vůle. 3. Především jest třeba poučovati rodiče a působiti na ně, aby nevinnosti dítek svých střežili a je rozumně poučovali. 4. Hrozilo-li by dítěku nebezpečí mravní nedbalostí rodičů, má míti učitel právo v dorozumění se svým ředitelem vhodným způsobem na dítěku působiti. — Návrhy tyto potkaly se se souhlasem shromážděného učitelsta.

Mezinárodní výstava paedagogická uspořádána bude příštím rokem v Barceloně. Zahájení stane se v dubnu a výstava sama potrvá několik měsíců. Pro náš průmysl pomůcek vyučovacích naskytla by se tím příležitost, zjednati si ve Španělsku nový obvod odbytu.

Různé zprávy. Učitel Josef Černý, poslanec, zvolen byl po čtvrté zástupcem učitelstva do okresní školní rady a po čtvrté nebyl potvrzen. — Čtrnáctiletý žák Onderka ze 4. třídy německé školy přepadl úkladně na schodech bytu žáka české školy Aloisa Brože, který se právě domů od kupce vracel, a probodl mu srdce. — V Brně bude otevřeno 40 nových školek německých. V nich mají se děti české naučiti trochu německy žvatlati, aby mohly býti přijaty do obecných německých škol. Tak chtějí brněnští němci obejít § 20. nových zemských zákonů školních. — Žáci IV. třídy škol měšfanských budou dle rozhodnutí ministerstva obchodu přijímáni ke službě poštovní a telegrafní.

Velikonoční výlet do Benátek. O velikonočních prázdninách uspořádá Jaroslav Karásek, c. k. učitel tělocviku v Brně, sedmidenní společný výlet s tímto programem: Št. Hradec, Lublaň, světoznámé jeskyně Postojenské, výlet do divokých jeskyň St. Canzianských, Rjeka, Opatia, Terst, Miramare, Benátky. V Benátkách pobyt po dva dny, jež v době velikonoční zvláště jsou zajímavé. Náklad na jízdné (na dráze III. tř., na lodi I. tř.), ubytování a stravu po celé cestě z Vídne až zase zpět do Vídne činí 154 K.

Pokračování **Kritiky Slabikáře** bude v čísle příštím.